

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA

RAPORT

**privind respectarea drepturilor omului
în Republica Moldova
în anul 2001**

Chișinău – 2002

Preambul

La începutul fiecărui an Centrul pentru Drepturile Omului prezintă Parlamentului un raport despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în decursul anului precedent (Legea cu privire la avocații parlamentari, art.34 (1)).

Este al patrulea an la rând când Centrul pentru Drepturile Omului prezintă Parlamentului rapoarte privind starea respectării drepturilor omului în Republica Moldova. Prezentul raport reflectă în bună parte situația în domeniu înregistrată și analizată la Centru pe parcursul anului 2001 prin prisma problemelor abordate în petițiile miilor de cetățeni care au solicitat intervenția avocaților parlamentari. **Datele** Centrului pentru Drepturile Omului pentru anul 2001 și prima jumătate a anului 2002, relevă în special domeniile în care au fost înregistrate cele mai grave încălcări ale drepturilor și libertăților omului, cât și o analiză a cauzelor care au condus la aceste violări.

Situația drepturilor și libertăților omului în Moldova nu a înregistrat în anul 2001 o careva evoluție pozitivă. Se poate spune că, atât la nivel legislativ, cât și la nivelul acțiunilor practice, ea s-a înscris pe linia celei din anii precedenți. Aspectele negative din perioada anterioară s-au menținut în cea mai mare parte, amplificate fiind și de incompetență, în special în materia drepturilor economice, sociale și culturale, condiționate în bună măsură de declinul economic prin care trece țara noastră la momentul actual.

S-a menținut la un nivel ridicat numărul de cazuri și gravitatea violării drepturilor cetățenilor admise de către reprezentanții autorităților publice centrale și locale, cât și abuzurile săvârșite de către diverse categorii de funcționari publici, inclusiv colaboratorii de poliție și ai instituțiilor penitenciare. La acestea se mai adaugă violările dreptului de acces liber la justiție, manifestându-se preponderent prin neexecutarea hotărârilor instanțelor judecătorești în cauze civile.

În contextul dat, cetățenii R.M. au continuat să se simtă mai puțin apărați de instituțiile statului: pe de o parte, ei au devenit tot mai vulnerabili datorită aprofundării proceselor de pauperizare în urma regreselor economice și creșterii indicilor de șomaj, stopării reformelor democratice, instabilității legislației, izolării, insuficienței investițiilor interne și străine, afirmării lente a unei puteri judecătorești independente și eficiente, iar pe de altă parte - victime ale unor abuzuri comise de funcționarii publici. Aceste realități, pe fondalul lipsei ori ignorării vădite a transparenței și manipulării opiniei publice, au făcut ca țara noastră să se transforme într-un stat în care interesele de grup, corupția și protecționismul au atins cote alarmante și influențează direct drepturile și libertățile omului.

Aprofundarea declinului economic și insuficiența resurselor bugetare au consecințe negative resimțite de întreaga populație a republicii, cel mai mult însă fiind afectate păturile defavorizate –pensionarii, persoanele cu handicap, familiile numeroase, copiii, femeile... Acest fenomen a generat la rândul său viciile cele mai grave în societatea noastră: imigrarea ilegală, iar în unele localități exodul în masă a populației, traficul de ființe umane, exportul de prostituție, criminalitatea

organizată etc., fenomen care afectează imens nu numai drepturile și libertățile omului, dar și diminuează grav imaginea statului în lume.

În ceea ce privește respectarea drepturilor civile și politice fundamentale, R.M. este mai puțin pomenită în context negativ în rapoartele internaționale, ceea ce nu înseamnă neapărat că situația este realmente bună. Aș putea invoca doar un exemplu: situația respectării acestor drepturi în partea de est a Republicii Moldova prin desfășurarea alegerilor prezidențiale neconstituționale, cât și refuzul autoproclamatelor autorități din Transnistria de a admite organizarea secțiilor de votare pentru alegerile parlamentare din 25 februarie, în pofida faptului că din numărul total de 2.400.000 de alegători înscriși pe liste, peste 150.000 se află în această regiune. Un alt exemplu pertinent în acest sens ar fi cazul Mitropoliei Basarabiei, soluționarea problemei recunoașterii căreia a fost tergiversată pe parcursul anilor de către Guvern, după cum ar fi oportun de menționat și încălcările libertății de exprimare a opiniei a unor mijloace de informare în masă.

În pofida unor măsuri de ordin legislativ, administrativ și de altă natură, continuă diminuarea standardului de viață și deteriorarea stării de sănătate a populației, R.M. plasându-se printre primele locuri în Europa după numărul răspândirii maladiilor infecțioase. Dramatismul situației este iarăși amplificat de criza economică, epuizarea de către stat a resurselor pentru sistemul educațional și serviciile ocrotirii sănătății, creșterea rapidă a discrepanței veniturilor și extinderea sărăciei. Rata mare a morbidității și mortalității, mai ales în localitățile rurale și în special în mijlocul copiilor, în condițiile nivelului redus al natalității, pune statul în fața pericolului degradării treptate.

Continuă să fie în descreștere accesul la serviciile culturale, pe fondalul modificărilor pieței de consum a valorilor culturale în dependență de originea și starea socială a cetățenilor. Degradează obiectivele culturale și scade rolul culturii în societate. Faptul conduce în ultimă instanță la lezarea drepturilor culturale.

Deși s-au făcut unii pași în vederea promovării cunoștințelor în domeniul drepturilor omului prin organizarea și desfășurarea sesiunilor de instruire în mijlocul populației, nu putem afirma că problema este soluționată. Or, instruirea juridică este un proces continuu. Chiar de la începutul activității Centrul pentru Drepturile Omului implementează un vast program de educație a diferitelor categorii de cetățeni, avînd suportul financiar al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova. De soluționarea acestei probleme sînt preocupate și multe organizații neguvernamentale. În acest proces sînt implicate unele organizații internaționale acreditate în republică. Totuși, acțiunile nu pot satisface necesitățile în condițiile în care aportul statului este insuficient. Nici pînă în prezent în instituțiile de învățămînt preuniversitar și universitar nu s-a introdus un obiect de studiu al drepturilor omului. Puține sînt cercetările științifice în acest domeniu. Se simte o lipsă acută de literatură de specialitate. Într-un tiraj foarte redus au fost editate documentele internaționale ratificate de R.M., lipsesc comentariile de aplicare a lor. În atare condiții cetățenii nu-și cunosc deloc sau cunosc superficial drepturile, libertățile și îndatoririle.

Centrul pentru Drepturile Omului și-a orientat activitatea pe trei direcții principale: examinarea petițiilor și repunerea în drepturi a cetățenilor; perfecționarea legislației; instruirea comunității. Efectuarea propriilor investigații a

constituit o preocupare permanentă, autorităților de diferit nivel fiindu-le furnizate date, sesizări, avize, note informative, rapoarte speciale. Mai diverse și mai profunde au fost în opinia noastră activitățile de monitorizare a respectării drepturilor în penitenciare, de investigare a cauzelor ce îngădesc accesul liber la justiție, de influențare prin avize asupra proiectelor de acte normative în sensul respectării valorilor drepturilor omului, dar și prin modificarea legislației în vigoare, prin racordarea ei la mecanismele internaționale.

Petițiile parvenite pot fi clasificate după:

- perioada anului când au fost înaintate la Centru;
- localități;
- categoriile de persoane;
- problemele abordate etc.

Analiza adresărilor conform diverselor categorii facilitează soluționarea mai operativă a litigiilor, consultarea competentă a cetățenilor, înțelegerea mai profundă a proceselor în domeniul drepturilor omului, evidențierea problemelor existente în societate, a cauzelor care le condiționează, permite de a propune modalități eficiente de schimbare în bine a stării de lucruri.

Adresări în timp

Pe parcursul anului adresările în scris ale cetățenilor au fost aproximativ uniforme, fluxul cel mai mare fiind totuși, ca și în anii trecuți, în perioada de primăvară-vară. Tot în această perioadă sînt înregistrate și cele mai multe audiențe. Faptul poate fi explicat parțial prin caracterul funciar al litigiilor, când proprietarii de pămînt purced la lucrările cîmpului și se iscă un șir de litigii de divers ordin.

De exemplu, în luna aprilie la Centru au parvenit 23,5 la sută (1250) din numărul total de adresări. Iar pe parcursul a 5 luni (aprilie-august) ajutorul avocaților parlamentari a fost solicitat de 2888 de persoane, sau 54,5 procente din cele înregistrate anul întreg.

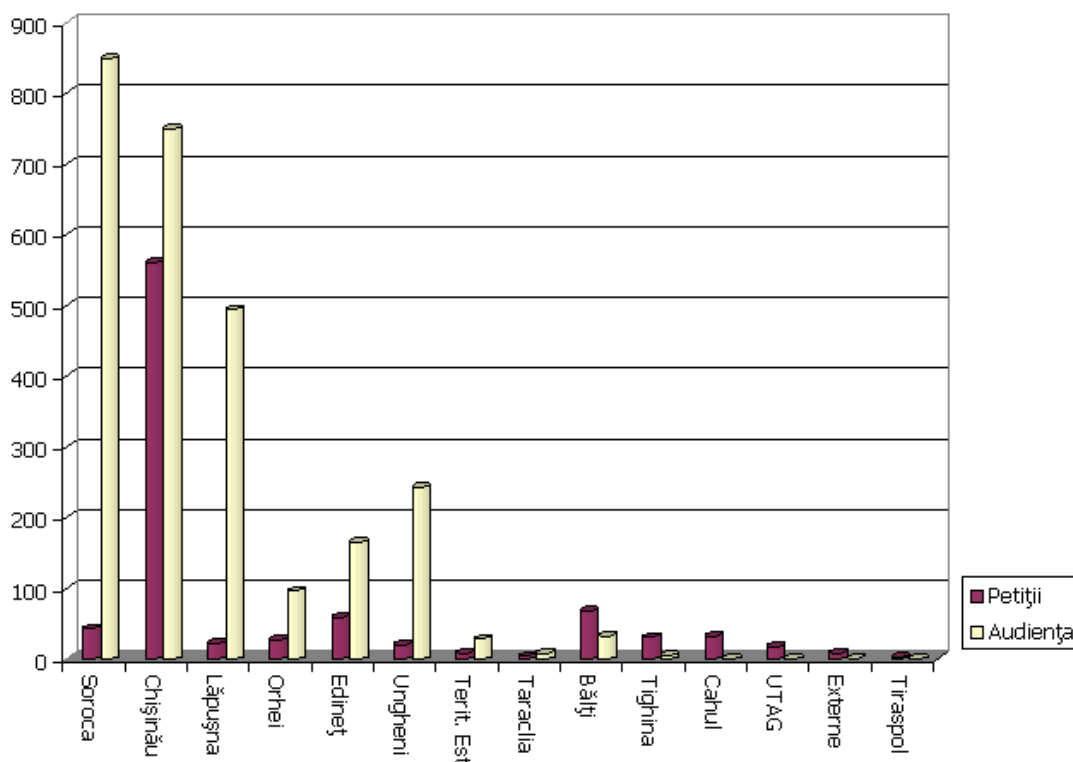
Analizînd geografia adresărilor putem conchide într-un anume fel în care zone ale republicii sînt cel mai mult violate interesele, drepturile cetățenilor, de aici constatînd și atitudinea de care dau dovadă la fața locului autoritățile, diferiți funcționari publici. Totodată, faptul demonstrează accesibilitatea Centrului pentru populație.

Geografia adresărilor

Județe	Petiții	%	Semnata ri	%	Audien ța	%	Tota l	%
Soroca	43	4,77	78	2,94	69	2,59	146	2,74
Chișinău	560	62,08	1973	74,42	1796	67,32	3764	70,77

Lăpușna	22	2,44	24	0,91	72	2,70	97	1,82
Orhei	27	2,99	27	1,02	73	2,74	101	1,90
Edineț	59	6,54	75	2,83	63	2,36	139	2,61
Ungheni	20	2,22	47	1,77	68	2,55	116	2,18
Terit. Est	8	0,89	52	1,96	22	0,82	75	1,41
Taraclia	4	0,44	4	0,15	12	0,45	18	0,34
Bălți	68	7,54	124	4,68	68	2,55	189	3,55
Tighina	31	3,44	131	4,94	166	6,22	298	5,60
Cahul	32	3,55	58	2,19	179	6,71	238	4,47
UTAG	18	2,00	48	1,81	57	2,14	106	1,99
Externe	8	0,89	8	0,30	9	0,34	18	0,34
Tiraspol	2	0,22	2	0,08	14	0,52	14	0,26
Total	902	100,00	2651	100,00	2668	100,00	5319	100,00

Analiza comparativă

Pe parcursul mai multor ani continuă să predomine adresările din județul Chișinău, fapt justificat atât prin amplasarea Centrului în apropierea solicitanților, cât și prin lipsa mijloacelor de deplasare a celor care se află la o depărtare considerabilă de capitală.

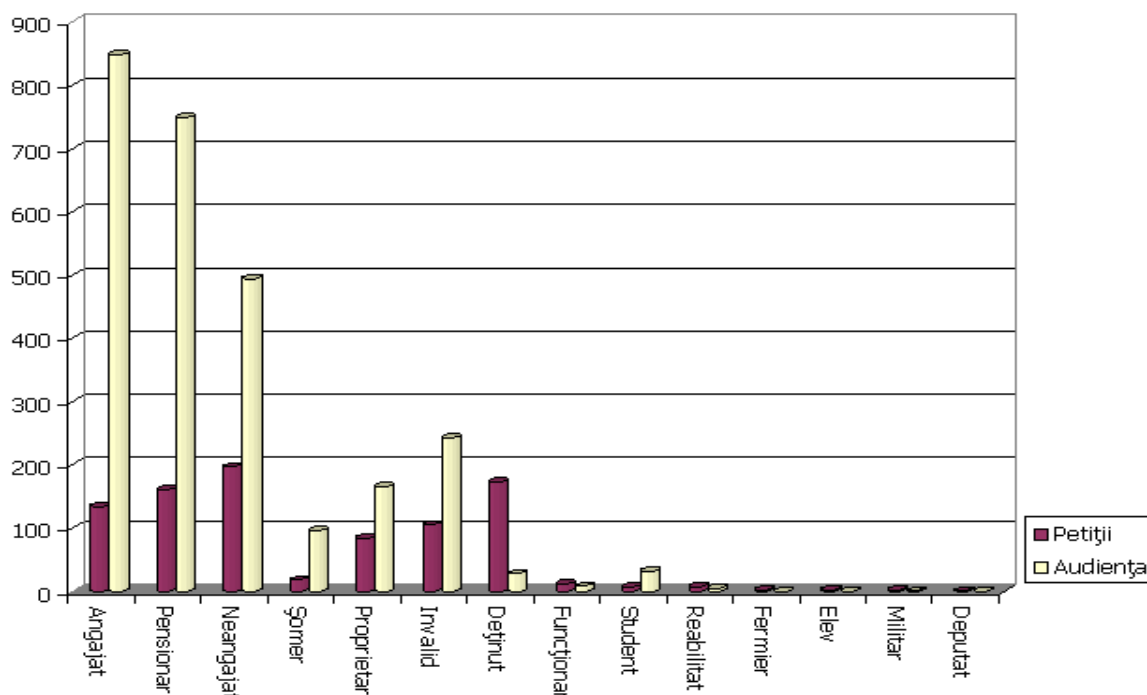
Puține adresări comparativ au parvenit din localitățile județelor Tighina, Cahul, Soroca, Edineț, Ungheni, Lăpușna, Orhei, U.T.A. Găgăuzia. Faptul însă nu înseamnă că aici nu sînt încălcate drepturile, interesele legitime ale cetățenilor. De aceea, avocații parlamentari, colaboratorii Centrului au considerat oportună continuarea audienței în localitățile mai îndepărtate ale republicii, vizitarea

instituțiilor specializate de stat cum sunt internatele și școlile pentru copiii abandonati sau cu deficiențe fizice, azilurilor pentru bătrânii solitari sau bolnavi, unităților militare, penitenciarelor etc. Practica demonstrează că sunt mult solicitate vizitele în școli, licee, colegii, alte instituții de învățământ, în colectivele de muncă, instituțiile administrației publice etc.

Clasificarea adresărilor conform categoriilor de cetățeni

Categorii	Petiții	%	Semnata ri	%	Audien ța	%	Tota l	%
Angajati	134	14,86	385	14,52	848	31,78	1233	23,18
Pensionari	160	17,74	266	10,03	749	28,07	1015	19,08
Neangajati	197	21,84	1158	43,68	494	18,52	1652	31,06
Șomeri	18	2,00	38	1,43	96	3,60	134	2,52
Proprietari	84	9,31	445	16,79	165	6,18	610	11,47
Invalizi	105	11,64	126	4,75	242	9,07	368	6,92
Deținuți	173	19,18	182	6,87	28	1,05	210	3,95
Funcționari	11	1,22	14	0,53	8	0,30	22	0,41
Studenti	6	0,67	21	0,79	32	1,20	53	1,00
Reabilitați	7	0,78	9	0,34	5	0,19	14	0,26
Fermieri	2	0,22	2	0,08	0	0,00	2	0,04
Elevi	2	0,22	2	0,08	0	0,00	2	0,04
Militari	2	0,22	2	0,08	1	0,04	3	0,06
Deputați	1	0,11	1	0,04	0	0,00	1	0,02
Total	902	100,00	2651	100,00	2668	100,00	5319	100,00

Analiza comparativă

Datele statistice ale Centrului în aspectul stării sociale a persoanelor care s-au adresat avocaților parlamentari permit de a face următoarele concluzii:

1. Circa 31 la sută din numărul solicitanților sînt cei neangajați în câmpul muncii, a căror preocupare principală este legată de obținerea unui loc de muncă, achitarea salariului de către administrație la locurile anterioare de muncă, lipsa banilor pentru a pleca peste hotare în căutarea unui loc de muncă etc.

Deoarece adresările la Centru sînt legate de o ultimă speranță de a-și soluționa problemele legate de angajarea în câmpul muncii, colaboratorii Centrului încearcă să consulte adresanții despre posibilitățile de rezolvare a problemei cu ajutorul Agenției de stat de amplasare în câmpul muncii sau a Birourilor particulare care acordă astfel de servicii etc.

Nu rare sînt și cazurile de concedieri ilegale, înscrieri ilegale în carnetele de muncă etc. Astfel de adresări nu țin de competența avocaților parlamentari. Luînd însă în considerație faptul că persoanele de ani de zile bat pragurile diverselor instanțe, iar termenele de examinare a litigiilor în judecată sînt de lungă durată și costisitoare, Centrul se implică în soluționarea unor astfel de litigii operativ, reușind în multe cazuri să apere interesele mai multor cetățeni.

2. Problemele privind nemulțumirea față de salarizarea insuficientă, întîrzierea achitării salariilor, condițiile insuportabile de muncă, depășirea orelor de muncă (cu 4-5 ore) sînt abordate în circa 23 de procente din adresări.

Problemă cea mai dureroasă a acestei categorii de persoane este încălcarea gravă a drepturilor angajaților de către administrațiile întreprinderilor, mai ales de către conducătorii sectorului particular.

3. Cererile referitoare la situația pensionarilor constituie circa 19 procente. Acest grup social se adresează la Centru în legătură cu pensiile foarte mici și care nu le poate asigura un trai decent (minimul de hrană, medicamente, servicii comunale...).

4. Circa 11 procente din numărul total de adresanți abordează problema proprietății. De regulă, în localitățile rurale proprietarii se confruntă cu litigiile din cauza cotei echivalente de pământ și a cotei valorice, iar la orașe - cu lezarea dreptului la spațiul locativ.

5. Ponderea petițiilor parvenite de la persoanele cu dezabilități constituie circa 7 procente din numărul total.

Cei mai vulnerabili sunt surdomuții care trăiesc doar din indemnizațiile sociale mizere. Lipsesc locurile adecvate de lucru. Majoritatea din ei locuiesc în cămine repartizate cu 30-40 de ani în urmă, care nu corespund celor mai elementare norme sanitaro-igienice. Aceste persoane se confruntă nu numai cu problemele materiale, dar și cu cele de ordin psihologic, fiind în imposibilitatea comunicării cu societatea. Limbajul semnelor nu se învață din lipsa de grădinițe și școli speciale. În republică sunt numai doi specialiști care cunosc limbajul semnelor în limba de stat. La fel de vulnerabili, neajutorați sînt orbii, invalizii de gradul I etc. Se încalcă grav art. 51 din Constituție care prevede că statul trebuie să asigure acestor persoane condiții normale de tratament, de readaptare, de învățămînt, de instruire și de integrare socială.

Pentru ameliorarea situației sunt necesare Programe naționale complexe speciale cu susținerea financiară corespunzătoare din partea statului.

6. Pe locul șase se plasează petițiile din partea reținuților și deținuților (atît persoane reținute administrativ sau suspectate în săvîrșirea infracțiunilor, cît și condamnații). Adresările lor (circa 4 procente) se referă la reținerea ilegală, încălcarea dreptului la apărare, dezacordul cu hotărîrile judecătorești și condițiile contrare standardelor internaționale de deținere în camerele de reținere preventivă și în instituțiile penitenciare.

7. O categorie specifică sunt șomerii, adică persoanele cu statut special care se află la evidență la bursele forței de muncă.

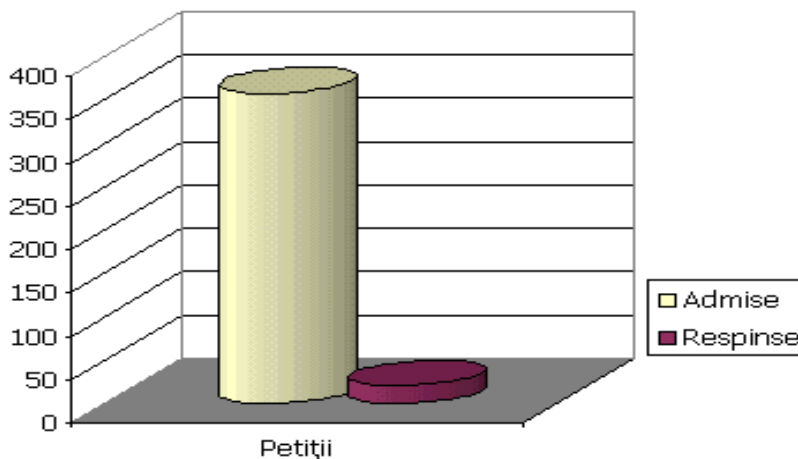
Dintre problemele acestora se evidențiază:

- imposibilitatea găsirii unui loc de lucru după specialitate;
- salarii mici pentru ofertele existente;
- plata cu întârziere a ajutorului pentru șomaj;
- mărimea mizeră a ajutorului;
- nivelul material insuficient de existență al familiei.

8. Mai puțin de un procent din numărul adresărilor la Centru le aparține studenților, funcționarilor, persoanelor reabilitate, militarilor, fermierilor, elevilor, deputaților în exercițiu sau foștilor parlamentari... Petițiile polițiștilor, judecătorilor de diferit nivel, foștilor colaboratori ai structurilor guvernamentale,

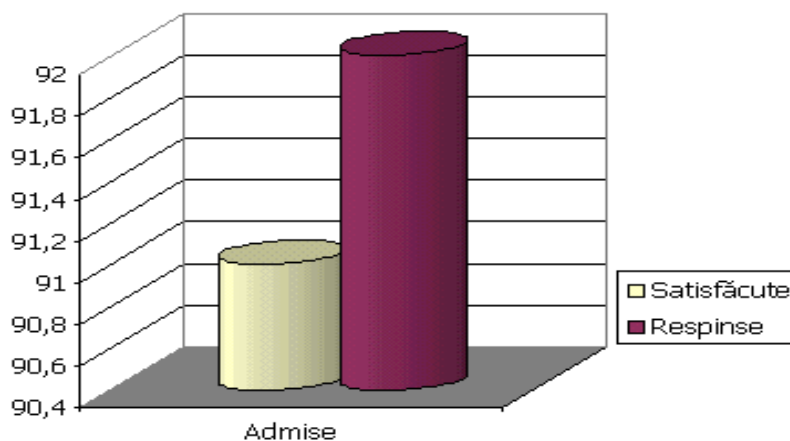
foștilor deputați etc. conturează un aspect nou al încălcărilor drepturilor constituționale ale cetățenilor. În special, el se referă la principiul egalității tuturor în fața legii, principiu prevăzut de art. 16 din Constituție.

Petiții luate în procedură de Centru

Aproape 40 la sută din adresările scrise semnate de 1037 de persoane au fost acceptate pentru investigare. Dintre acestea în 25,6 procente din cazuri s-au înregistrat încălcări ale drepturilor și libertăților constituționale.

Petiții investigate

Adresându-se avocaților parlamentari, solicitanții declară despre o presupusă încălcare a drepturilor omului. Unica posibilitate de a stabili încălcarea reală a dreptului este investigarea fiecărui caz în parte. Numai după aceasta apare posibilitatea de a interveni pentru repunerea cetățeanului în drepturile sale. Tot în acest mod se acționează și pentru a determina că nu au fost lezate careva drepturi sau libertăți, avînd temei de a respinge cererea și a i se da cetățeanului un răspuns argumentat după cum prevede art. 28 p. 3 din Legea cu privire la avocații parlamentari.

Acest proces este unul anevoios și uneori de lungă durată, fiind implicate mai multe servicii ale Centrului. Deseori pornind de la investigarea unei petiții se constată încălcări în masă ale drepturilor cetățenilor.

De exemplu, pentru a obține repunerea în drepturi a pensionarului S., avocații parlamentari au investigat cazul mai mult de un an de zile. Până la urmă s-a constatat că erau încălcate de fapt drepturile sociale a mai multor cetățeni. La propunerea noastră, cu argumente convingătoare, Guvernul a aprobat 5 hotărâri conform cărora la 975 de persoane li s-a numit adaus la pensie pentru perioade destul de îndelungate.

Acesta nu este unicul caz când Guvernul a reacționat cu înțelegere la propunerile întemeiate ale avocaților parlamentari și a întreprins măsuri concrete de repunere în drepturi a cetățenilor țării.

Astfel, avocaților parlamentari li s-au adresat membrii Asociației Conducătorilor Auto presupunând că prevederile Hotărârilor Guvernului nr. 1047 din 08.11.1999 și 164 din 26.02.01 le lezează flagrant drepturile. În rezultatul investigării cererii s-a ajuns la concluzia că sînt lezate nu numai drepturile conducătorilor auto, ci sînt marginalizate și atribuțiile Inspectoratului Auto de Stat în favoarea unor întreprinderi particulare.

Avocatul parlamentar a înaintat Guvernului propunerile sale în vederea ajustării actului normativ respectiv la cerințele legislației naționale și instrumentelor internaționale.

Adoptînd Hotărîrea nr. 385 din 29.05.2001, Guvernul a operat 31 de amendamente la Hotărîrea sa nr. 1047 din 08.11.99. Astfel a fost restabilit dreptul la proprietate nu numai la cei circa 200 de adresanți la Centru, dar și la toți membrii Uniunii automobiliștilor din republică, numărul cărora este de peste 40 de mii.

Cu toate că legea indică direct petițiile care țin de competența avocaților parlamentari, uneori sînt acceptate pentru investigare cereri ce pot fi soluționate de instituțiile corespunzătoare de stat, dar care vădit se eschivează de la aceasta. Analiza demonstrează că o mare parte de petiții este generată de indiferența, nepăsarea, birocratismul, iar uneori și de incompetența funcționarilor, factorilor de decizie.

Petiții remise altor instanțe după competență

Pe parcursul anului 2001 au fost remise pentru examinare altor instanțe de competență cărora ține soluționarea problemelor 114 petiții, ce constituie 12,6 % din totalul cererilor înregistrate.

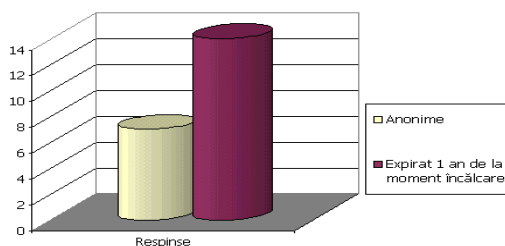
Conform Legii cu privire la avocații parlamentari (art.20, litera b.), asemenea adresări urmează a fi restituite solicitanților cu explicarea căilor legale de soluționare a problemelor. Readresarea petițiilor după competență poate fi făcută numai cu acordul semnatarilor (art.20, litera c.). Cetățenii au însușit repede procedura și în majoritatea cazurilor, chiar cunoscînd bine faptul că cerințele lor nu țin de competența avocaților parlamentari, indică direct în petiție necesitatea protecției și controlului Centrului în speranța soluționării operative și eficiente a problemelor.

Atare rugăminți sînt expuse și în timpul audiențelor.

Petiții restituite solicitanților cu explicarea căilor de soluționare a litigiului

Pe parcursul anului au fost restituite solicitanților circa 38,4 la sută din numărul total de petiții parvenite la Centru. Concomitent, petiționarilor li se explică căile legale de soluționare a problemelor în instituțiile, organizațiile, întreprinderile de competența cărora ele țin, iar în caz de litigii li se recomandă adresarea în instanța de judecată corespunzătoare. Restituind petițiile, Centrul nu se limitează doar la simpla indicare a factorilor de decizie care au dreptul să soluționeze cazul, ci sînt explicate detaliat prevederile legislației în vigoare, sînt anexate extrase din actele normative. Cu alte cuvinte, solicitanților li se oferă adevărate consultații juridice în domeniul care îi interesează. În acest mod se contribuie la instruirea juridică a cetățenilor, la lichidarea nihilismului existent în domeniu.

Petiții respinse

Legislația în vigoare prevede trei cazuri în care avocații parlamentari au dreptul să respingă petițiile adresate lor:

1. după expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor și libertăților constituționale ale petiționarului sau din ziua cînd petiționarul a aflat despre presupusa încălcare;
2. dacă petiția este anonimă;
3. dacă, în urma examinării cererii, s-a constatat că faptele expuse în ea nu s-au adeverit și nu au fost încălcate drepturile și libertățile constituționale ale petiționarului.

În baza temeiurilor expuse, Centrul a respins 12,6 % de petiții din numărul înregistrat: 14 cereri din cauza expirării unui an din ziua presupusei încălcări a dreptului, 7 au fost anonime și 92 după efectuarea investigațiilor în urma cărora nu s-au constatat încălcări ale drepturilor omului.

Cereri în judecată

Practica aplicării dreptului de adresare în judecată a avocaților parlamentari în interesul persoanelor care nu-și pot apăra singure drepturile are cîteva caracteristici specifice care s-au conturat pe parcursul activității CpDOM.

În total pe parcursul anului 2001 instanțelor de judecată le-au fost adresate 20 cereri de chemare în judecată în interesul a 20 persoane. Din ele au fost deocamdată examinate și admise 6 cereri în privința a 6 persoane. Celelalte se mai află încă pe rol.

Conform cererilor avocatului parlamentar, instanța de judecată a dat câștig de cauză celor 5 pensionari care nu-și puteau primi indemnizațiile în legătură cu demisia din funcție.

Paralel cu adresările propriu-zise în instanțele de judecată, sînt studiate motivele, cauzele care îi fac pe cetățeni să apeleze la justiție, fie direct, fie prin intermediul avocaților parlamentari. În urma unor astfel de analize, ieșindu-se la problemă, se fac propuneri concrete organelor abilitate pentru perfecționarea legislației, altor acte normative, se fac recomandări pentru îmbunătățirea activității aparatului administrativ.

În felul acesta se încearcă de a stopa, de a preîntîmpina fluxul de petiții care parvin atît la instituția avocaților parlamentari, cît și în adresa altor organe, inclusiv a celor abilitate cu funcții de repunere a indivizilor în drepturile lor legitime.

Concilierea

Avînd dreptul legal de a concilia părțile, avocații parlamentari aplică și această formă de soluționare a litigiilor.

Pe parcursul anului au fost repuși în drepturi prin conciliere 7 persoane.

Petiții parvenite de peste hotare

Art. 13 din Legea cu privire la avocații parlamentari prevede examinarea petițiilor persoanelor ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate doar pe teritoriul Republicii Moldova.

În condițiile în care foarte mulți cetățeni de-ai noștri sînt plecați peste hotare în căutare de lucru, în mare parte ilegal, datorită cărui fapt nici nu-și pot apăra drepturile, în practica de lucru a Centrului se impun de realitate activități specifice.

Este vorba de faptul că ultimul timp sînt tot mai frecvente cazurile de solicitare a intervenției avocaților parlamentari întru apărarea drepturilor, intereselor cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare. Unele cereri parvin direct din afara țării, altele – de la rudele acestora rămase acasă. De regulă, aceste persoane se adresează Centrului după ce au încercat fără succes să-și rezolve problemele cu ajutorul diverselor instanțe din țară și de peste hotare.

Evident, avocații parlamentari nu se pot implica direct în apărarea drepturilor acestei categorii de cetățeni. De aceea, stabilind pe parcursul anilor relații bune de colaborare cu multe instituții similare din lume, se apelează anume la ajutorul lor de a interveni.

O atare activitate nu este reglementată de legislația internațională. Însă, analizînd starea de lucruri și reieșind din necesitatea protejării cetățenilor noștri indiferent unde s-ar afla ei, instituția avocaților parlamentari a purces la încheierea unor acorduri bilaterale de colaborare cu instituțiile similare de peste hotare. Un asemenea acord a fost deja semnat la 16 august 2001 cu Oleg Mironov,

Împuternicit pentru Drepturile Omului în Federația Rusă, cu ocazia vizitei de lucru a domniei sale la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Unul din articolele acordului respectiv prevede expres că ombudsmanii din ambele țări vor “contribui la restabilirea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova lezate pe teritoriul Federației Ruse, iar pe teritoriul Republicii Moldova - a cetățenilor Federației Ruse”.

Audiența la Centru

Audierea cetățenilor de către avocații parlamentari este una din formele principale de activitate. Pe parcursul anului trecut la Centru au fost primite în audiență 2675 de persoane. Pentru investigare s-au acceptat 160 de petiții ce țin de competența avocaților parlamentari, iar altor persoane (1360) li s-a acordat consultația juridică necesară.

Printre cei audiați au fost 848 de angajați în câmpul muncii, 753 de pensionari, 497 de persoane neangajate, 242 - cu dezabilități, 165 de proprietari, 96 de șomeri etc. Cei audiați au presupus încălcarea următoarelor drepturi ale sale: la proprietate privată - 660, acces liber la justiție - 544, asistență și protecție socială - 505, la muncă și protecția ei - 152, la viața intimă și privată - 114 și altele.

Cei mai mulți au solicitat în audiență ajutorul avocaților parlamentari cetățenii din județele Chișinău (1797), Cahul (176), Tighina (163). Din județele Soroca, Orhei, Ungheni, Edineț, Bălți și U.T.A.Găgăuzia au cerut audiență în medie câte 60-70 de persoane, din partea stîngă a râului Nistru - 28 de cetățeni.

Audiența în teritoriu

Audiența în teritoriu este practică pe parcursul ultimilor trei ani de activitate. Această formă ne-a fost sugerată de oameni în timpul aflării noastre la diverse sesiuni de instruire. Experiența demonstrează că ea este foarte utilă deoarece apropie serviciile oferite de Centru de cetățenii care se află la o depărtare considerabilă de Chișinău și sunt lipsiți din diferite motive de posibilitatea deplasării în capitală.

Totodată, avocații parlamentari, colaboratorii Centrului, aflîndu-se în teritoriu, se pot documenta pe viu despre lezarea drepturilor și liberetăților, pot mai lesne determina domeniile cel mai mult afectate și categoriile de funcționari care cel mai des încalcă drepturile, aplica metode și forme mai eficiente de ameliorare a situației, interveni cu recomandări concrete autorităților respective întru stoparea și preîntîmpinarea lezării intereselor legitime ale cetățenilor.

Astfel, pe parcursul anului 2001 nemijlocit în localități au fost audiate peste 400 de persoane. Asemenea vizite au fost efectuate practic în toate județele republicii. Deplasările în teritoriu sînt planificate din timp și coordonate cu administrațiile publice locale, cu alte organe responsabile. Audiențe au fost efectuate în școli-internat pentru diverse categorii de copii, aziluri pentru bătrîni, internate pentru persoane cu dezabilități, unități militare, penitenciare, diverse colective de muncă etc.

Rezultatele audiențelor sunt aduse la cunoștința autorităților publice locale și centrale cu propunerile de rigoare necesare pentru redresarea stării de lucruri, repunerea în drepturi a cetățenilor.

Această metodă ar putea fi cu mult mai eficientă dacă Centrul ar fi asigurat cu mijloace de transport, conform Hotărîrii Parlamentului, și care nu este executată de patru guverne la rînd.

Filialele Centrului

Prin Hotărîrea Parlamentului din 7 martie 2001, au fost instituite trei Filiale: Bălți, Cahul și U.T.A.Găgăuzia (Comrat).

La prima etapă, în colaborare cu autoritățile locale, au fost selectate și numite în funcție cadrele necesare, găsite localuri, deși provizorii, asigurate condiții de lucru, inclusiv cu mijloace tehnice.

Activitatea practică Filialele au început-o abia în a doua jumătate a anului. În această perioadă colaboratorii de aici au examinat și primit în audiență peste 600 de cetățeni. Problematika adresărilor este achivalentă cu cea înregistrată la Centru.

Odată cu crearea Filialelor s-a redus într-o anumită măsură fluxul de petiții parvenite nemijlocit la Centru, numărul de persoane care se deplasau anterior în capitală pentru a solicita intervenția avocaților parlamentari. Evident, instituția a devenit mai accesibilă în ansamblu, mai eficientă în ceea ce privește garantarea respectării drepturilor și libertăților cetățenilor în teritoriu.

Este de menționat faptul că juriștilor de la Filiale li se adresează nu numai trăitorii din județele respective, ci și din multe alte județe.

De asemenea, colaboratorii Filialelor au mai mari posibilități de a se deplasa în localități, atît pentru investigarea cererilor parvenite, cît și pentru a efectua audiențe, vizite de documentare în colectivele de muncă, școli, primării, penitenciare, unități militare... Notele informative respective sînt expediate Centrului în fiecare lună, sau după necesități, în caz de urgență, și mai des, aici ele fiind analizate, după care avocații parlamentari i-au deciziile de rigoare în conformitate cu legea.

Experiența demonstrează că înființarea Filialelor, concomitent cu perfecționarea activității, înzestrarea lor cu mijloace de transport și de altă natură, va contribui esențial la garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, mai ales în localitățile rurale.

Activitatea privind repunerea în drepturi a cetățenilor

Avocații parlamentari contribuie la repunerea în drepturi a cetățenilor (Legea cu privire la avocații parlamentari, art. 2)

Repunerea în drepturi a cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor este una din activitățile prioritare ale Centrului. Prin prisma adresărilor parvenite avocaților parlamentari, a problematicii abordate, spectrului larg de persoane, putem conchide că în statul nostru continuă să fie grav încălcate multe din drepturile și libertățile fundamentale consfințite în Constituție, în actele juridice

internaționale. Parte din cauza necunoașterii de către cetățeni și funcționari a acestor drepturi și libertăți, parte datorită ignorării vădite, indiferenței de care dau dovadă autoritățile de divers nivel. Cu excepția cadrului economic, instabil și dependent de factori externi, marcat de zigzaguri și interese de grup, de corupție și protecționism, în Republica Moldova cadrul juridic, creat anevoios pe parcursul ultimilor ani, este unul care poate asigura în mare măsură drepturile și libertățile ființei umane. Însă, ajustată la cerințele instrumentelor internaționale, legislația națională în domeniu, încă tânără și firavă, va fi grav afectată de fiecare dată când se va încerca izolarea, revizuirea ei în interese politice, cu consecințe negative în primul rând în sfera de ocrotire a drepturilor și libertăților omului.

Adresări conform apartenenței tematiche a încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale

Tematica	Petiții	%	Semnata-ri	%	Audien-ța	%	Total	%
Proprietatea privată	147	16,30	1361	51,34	681	25,52	2042	38,39
Securitatea și demnitatea personală	72	7,98	130	4,90	77	2,89	207	3,89
Accesul liber la justiție	328	36,36	358	13,50	564	21,14	922	17,33
Dreptul la cetățenie	8	0,89	10	0,38	60	2,25	70	1,32
Dreptul la asistență și protecție socială	180	19,96	306	11,54	520	19,49	826	15,53
Dreptul la apărare	9	1,00	9	0,34	34	1,27	43	0,81
Accesul liber la informație	24	2,66	34	1,28	70	2,62	104	1,96
Viata intimă și privată	17	1,88	45	1,70	134	5,02	179	3,37
Dreptul la administrare	9	1,00	11	0,41	14	0,52	25	0,47
Dreptul electoral	0	0,00	0	0,00	32	1,20	32	0,60
Libera circulație	8	0,89	8	0,30	69	2,59	77	1,45
Libertățile personale	7	0,78	56	2,11	48	1,80	104	1,96
Dreptul la muncă	49	5,43	240	9,05	172	6,45	412	7,75
Dreptul la mediu	1	0,11	15	0,57	18	0,67	33	0,62

înconjurător sănătos								
Viața familială	9	1,00	10	0,38	69	2,59	79	1,49
Dreptul la petiționare	14	1,55	21	0,79	64	2,40	85	1,60
Dreptul la instruire	5	0,55	22	0,83	28	1,05	50	0,94
Dreptul la ocrotirea sănătății	15	1,66	15	0,57	14	0,52	29	0,55
Total	902	100	2651	100	2668	100	5319	100

Dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia

Dreptul de proprietate și protejarea ei este reglementat în Constituție de articolele 9, 46, și 127. Acest drept fundamental, în catalogul drepturilor și libertăților cetățenești este pilonul de bază al primelor declarații de drept. Astfel, în Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului se arată că, fiind un drept sacru și inviolabil, nimeni nu poate fi privat de proprietate, decât în cazul în care necesitatea publică, legal constatată, o cere în mod evident și sub condiția unei juste și prealabile indemnizații. În art. 17 din Declarația Universală a Drepturilor Omului se reține că "Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociere cu alții. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa".

Dreptul de proprietate este o prerogativă inerentă naturii umane, un mijloc de atingere a valorilor umane recunoscute, o concesie a legiuitorului. Această concesie este făcută în considerarea aspirațiilor fundamentale ale omului.

Acest drept este considerat în unanimitate ca un drept economic prin excelență, fiind legat indisolubil de structura economică a societății. Proprietatea este rezultatul muncii.

Potrivit art. 46 (1) din Constituție, dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sînt garantate fiecărui cetățean, în limitele și condițiile stabilite de lege. Corelativ dreptului de proprietate, statului îi revine obligația de ocrotire a proprietății (art.127), indiferent de formele sale. Prevederile constituționale fiind insuficient reglementate de legislația în vigoare, adesea insuficient protejează proprietatea.

Nu întîmplător, cele mai numeroase (circa 40 la sută) de adresări scrise și verbale (2042) înregistrate în anul 2001 au fost legate de încălcarea dreptului la proprietate.

Analiza activității Centrului la acest compartiment demonstrează faptul că adresările legate de încălcarea dreptului la proprietate ajung la avocații parlamentari deja în stadiile de litigiu, după ce persoanele au bătut pragurile mai multor instanțe. Majoritatea petițiilor țin de distribuirea cotelor echivalente de pămînt și a cotelor valorice, restituirea averii confiscate în perioada deportărilor, împărțirea bunurilor sechestrate etc. Unele petiții sînt semnate de sute de cetățeni.

Bunăoară, în 7 cazuri avocații parlamentari au izbutit să restabilească drepturile a 207 proprietari de pământ.

Caracteristic pentru petițiile de acest gen este faptul că în ele se invocă încălcările a două și mai multe drepturi. De exemplu, persoanele reabilite înaintea revendicări de compensare reală a pagubei survenite în urma confiscării averii în timpul deportărilor, totodată abordând și problema neexecutării hotărârilor judecătorești în cauză. Or, este vorba despre încălcarea dreptului la proprietate și a dreptului de acces liber la justiție.

Indignarea cetățenilor este înțeleasă. Pe de o parte, se fac declarații întru promovarea și protejarea individului, iar pe de altă parte, drepturile lui sînt violate conștient. Duplicitatea, iresponsabilitatea pe fondalul incompetenței și nihilizmului juridic conduc la mușumalizarea cu bună știință a lezării în masă a drepturilor, la discreditarea imaginii statului de drept în societate. În acest context grăitor este următorul exemplu. La 8 decembrie 1992 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind reabilitarea victimilor represiunilor politice, prin care a repus în drepturi cetățenii supuși represiunilor politice în perioada 1917 –1990. Articolul 12 al acestei legi stipulează că modul de restituire a averii nelegitim confiscate, naționalizate sau luate în alt mod, precum și mărimea plății pentru imobil, se stabilește de către Guvern. Deși târziu, totuși Guvernul a adoptat la 26 mai 1995 Hotărîrea “Cu privire la restituirea averii, recuperarea valorilor ei și achitarea compensațiilor persoanelor supuse represiunilor”. În p.2 din hotărîre era prevăzut că în cazurile în care, din motive obiective, averea persoanelor reabilite nu s-a păstrat și nu poate fi restituită, se va recupera valoarea ei, dar plafonul achitărilor nu poate depăși suma de 200 de lei pentru fiecare familie deportată, iar p.3 prevedea că în cazurile în care evaluarea averii nu poate fi determinată din cauza lipsei documentelor necesare, se va achita o compensație nu mai mare de 90 de lei pentru o familie deportată. Centrul pentru Drepturile Omului, considerînd aceste prevederi neconstituționale și discriminatorii, le-a atacat în Curtea Constituțională, prin hotărîrea căreia au fost repuși în drepturile lor legitime mii de cetățeni.

De ce atunci persoanele reabilite continuă să apeleze la ajutorul avocaților parlamentari. Aceasta se întîmplă din cauza că Guvernul nu s-a conformat Curții Constituționale și nu a luat măsurile de rigoare pentru asigurarea financiară și de altă natură a despăgubirilor respective. În consecință, declarațiile contravin faptelor, fenomen tot mai des întîlnit și care diminuează grav calitatea de supremație a legii.

Accesul liber la justiție

Adresîndu-se în judecată, persoanele se confruntă cu încălcarea sub diferite forme a dreptului de acces liber la justiție. Întru protejarea lui la Centru au parvenit circa 17 procente de petiții din totalul adresărilor.

Lezarea dreptului de acces liber la justiție se manifestă prin:

- *refuzul de a primi cererea în instanța de judecată;*

- *lipsa mijloacelor bănești în cazul litigiilor patrimoniale și imposibilitatea suportării cheltuelilor de judecată;*
- *tergiversarea examinării cauzelor penale și civile;*
- *neexecutarea hotărârilor judecătorești în cauze civile etc.*

Pe parcursul anului avocații parlamentari au repus în acest drept 23 de persoane.

Respectarea normelor juridice care reglementează raporturi din domeniul ocrotirii drepturilor și libertăților omului este o îndatorire primordială a statului (art.16 din Constituție) și reflectă nivelul democratic de dezvoltare a societății. În conformitate cu prevederile constituționale, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fiind solemn proclamate și garantate de stat, pot fi apărute în baza legislației în vigoare pe cale judiciară. Art.20 din Constituție stipulează că orice persoană are acces liber la justiție. Eficiența protecției drepturilor și libertăților individului pe cale judiciară constă nu numai în faptul adresării în instanțele de judecată cu o cerere respectivă, ci și repunerea de fapt a acestuia în drepturi prin pronunțarea unei decizii legale, obiective, echitabile și executarea ei întocmai.

Neacceptarea spre examinare a cererii în instanța de judecată este o încălcare directă a dreptului constituțional de acces liber la justiție. Petiții de acest gen sînt rare în poșta Centrului. Însă ele trezesc o îngrijorare deosebită, deoarece denotă o formă intenționată de încălcare a accesului la justiție și prezintă un mare pericol social. Judecătoria sectorului Rîșcani, mun.Chișinău, n-a vrut să primească de la cet. C. pentru examinare cererea prin care dînsa combătea hotărîrea procuraturii sect. Rîșcani privind refuzul intentării unui dosar penal. După intervenția Centrului, cererea a fost acceptată spre examinare, restabilindu-se dreptul constituțional de acces liber la justiție.

Întru garantarea respectării acestui drept deseori avocații parlamentari colaborează cu diverse organe competente. Bune relații de conlucrare s-au stabilit cu Procuratura Generală.

Astfel, la Centru a scris cet. N., în legătură cu faptul că soțul ei a fost condamnat pentru excrocherie la un termen îndelungat de privațiune de libertate. Solicitanta, mamă a doi copii și unul adoptiv, a fost privată prin sentință de dreptul la casa confiscată în întregime, ea urmînd să fie evacuată în stradă împreună cu copiii. Adresările ei în judecată nu i-au dat cîștig de cauză, iar recursul în anulare al Procurorului General a fost respins de către Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție. La sesizarea avocatului parlamentar, Procurorul General a înaintat recurs în Plenul Curții Supreme de Justiție, astfel deschizîndu-i solicitantei calea de acces la justiție.

Este alarmantă tergiversarea examinării cauzelor în judecată. Centrul a intervenit de mai multe ori pentru soluționarea problemei, inclusiv cu rapoarte speciale la Ministerul Justiției. Demersuri în cazuri concrete se fac la adresa Consiliului Superior al Magistraturii. Încercări de curmare a acestui fenomen se fac și prin intermediul președinților de judecătoria. Și este de menționat faptul că unii reacționează la adresările noastre cu înțelegere, lichidînd încălcările existente conform legii.

Cea mai gravă este situația privind executarea hotărârilor judecătorești în cauze civile. La moment, rămân a fi neexecutate circa 40 mii de hotărâri de acest gen.

Studiind situația, Centrul a înaintat Ministerului Justiției propuneri concrete pentru perfecționarea legislației în domeniu, îmbunătățirea activității aparatului administrativ de executare a hotărârilor judecătorești.

Guvernul a examinat problema și a decis crearea în cadrul Ministerului Justiției a Departamentului de executare care, sperăm, va schimba lucrurile spre bine. În afară de aceasta, în Bugetul pentru anul 2002 au fost prevăzute mijloace financiare pentru efectuarea lucrului preconizat și va asigura respectarea în stat a prevederilor art. 120 din Constituție despre obligativitatea hotărârilor judecătorești.

Există probleme și în ceea ce privește executarea hotărârilor Curții Constituționale. Și dacă neîndeplinirea hotărârilor judecătorești atinge doar interesele unei persoane sau a unei categorii limitate de cetățeni, apoi neexecutarea hotărârilor Curții Constituționale lezează drepturile unor pătri sociale întregi.

Astfel, aproape un an de zile a fost necesar pentru investigarea petiției pensionarului S. din Chișinău și a fi repus în dreptul de a-și primi pensia conform legislației în vigoare. Dar mai sînt mii de asemenea persoane. Luînd în considerare acest fapt, la sesizarea avocatului parlamentar, anterior Curtea Constituțională declarase neconstituționale prevederile discriminatorii din Legea Bugetului de stat pe anul 1999. Totuși, Guvernul și Parlamentul de fiecare dată continuă să lezeze cu bună știință drepturile acestei categorii de cetățeni.

Pot fi aduse mai multe exemple de acest fel. Conform datelor de care dispunem, la 01.01.2002 nu erau îndeplinite 6 decizii ale Curții Constituționale și nu erau operate schimbări respective în 36 de acte normative.

Dreptul la asistență și protecție socială

Articolul 47 din Constituția Republicii Moldova prevede obligativitatea statului de a întreprinde măsurile necesare pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătate și bunăstare lui și familiei lui.

Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de existență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Dacă drepturile civile și politice se pot asigura prin adoptarea actelor legislative, apoi cele economice și sociale solicită, pe lângă cadrul legislativ adecvat, luarea măsurilor eficiente pentru respectarea lor, cum ar fi prevederea resurselor financiare pentru achitarea pensiilor și altor indemnizații sociale echitabile și fără întârziere, instituirea structurilor statale pentru prestarea serviciilor etc.

Respectarea acestei categorii de drepturi poate fi realizată numai în cazul în care dezvoltarea economică a statului poate asigura un nivel de trai decent și se aplică un mecanism viabil respectiv.

Declinul economic al Republicii Moldova este atât de grav, încât este necesară o perioadă de timp îndelungată pentru ameliorarea situației. Cele câteva schimbări pozitive în domeniul asistenței și protecției sociale (mărirea pensiilor,

protecția suplimentară a unor categorii de persoane, sporirea salariului minim etc.), nu au condus la îmbunătățirea suficientă a nivelului de trai al majorității populației. În special sînt grav afectate categoriile defavorizate: pensionarii, invalizii, șomerii, familiile cu mulți copii, copiii care cresc în familii dificile, neasigurate economic, copiii instituționalizați etc.

Este clar că în situația în care valoarea medie a minimumului de existență e de aproximativ 230 lei, iar venitul disponibil obținut în medie de o persoană nu depășește 460 lei, pe fondalul sporirii galopante a coșului minim de consum, nu poate fi asigurat dreptul constituțional privind traiul decent al populației țării.

Conform datelor statistice ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, la finele anului 2001 erau luați la evidență 689 mii de pensionari.

Din numărul total de adresări parvenite în adresa Centrului, circa 19 la sută sînt ale pensionarilor, 7 - ale invalizilor, 3 - ale șomerilor și 9 - ale persoanelor neangajate în câmpul muncii. Ultima categorie - persoanele neîncadrate în câmpul muncii, sunt practic lipsite de orice protecție socială.

Cele mai frecvente sînt adresările din partea persoanelor defavorizate, adică beneficiarii protecției sociale din partea statului.

Problemele sînt foarte diverse :

- imperfecțiunea cadrului legislativ în domeniul social;
- lipsa mecanismelor de implementare a legislației adoptate;
- nerespectarea legislației în vigoare;
- lipsa cadrului legislativ pentru stabilirea invalidității persoanelor care au atins vârsta standard de pensionare;
- întârzierea plăților compensațiilor nominative, ajutorului de șomaj;
- cuantumul mic al pensiilor, indemnizațiilor sociale pentru copii, indemnizațiilor pentru șomeri etc.;
- creșterea cheltuielilor pentru întreținerea locuinței (mărirea tarifelor la apă, canalizare, energie electrică, termică etc.) și lipsa mecanismului de prestare a serviciilor echitabile în acest domeniu;
- protecția socială insuficientă a persoanelor invalide - lipsa protezelor, a aparatelor auditive pentru hipoacuzi, cărucioarelor, acceselor la blocuri, sedii și în mijloacele de transport pentru persoanele cu cărucioare, lipsa locurilor speciale de muncă pentru invalizi (orbi, surdomuți etc.), lipsa spațiului locativ pentru persoanele invalide.

În multe petiții este abordată problema vizei de reședință sau al locului permanent de trai, din care cauză pensionarii nu-și pot ridica pensia. În felul acesta organele de asistență socială lezează atât dreptul la asistență și protecție socială, cât și dreptul la libera circulație, invocând o prevedere legislativă declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională prin Hotărârea nr. 16 din 19.05.97 (viza de reședință sau viza de domiciliu).

În majoritatea cazurilor avizele avocatului parlamentar privind repunerea în drepturi a acestei categorii de cetățeni sunt satisfăcute.

De exemplu, cetățeană D. din mun. Chișinău nu-și putea ridica pensia timp de un an de zile, deoarece se stabilise temporar cu traiul la țară unde îngrijea de o rudă bolnavă. La intervenția Centrului, problema a fost soluționată.

În ultimul timp a sporit numărul petițiilor privind recalcularea incorectă a pensiilor, includerea în categoria persoanelor care beneficiază de indemnizațiile lunare, întârzierea sau neachitarea acestora.

Una din cele mai dificile probleme cu care s-a confruntat Centrul pentru Drepturile Omului pe parcursul anului este cazul funcționarilor publici care-și continuă activitatea de muncă și cărora li s-a suspendat plata pensiilor pentru perioada anilor 2000-2001. În felul acesta este ignorată Hotărârea Curții Constituționale privind neconstituționalitatea unui șir de prevederi care limitau exercitarea dreptului de a primi integral pensia și salariul pentru munca prestată, stipulate în art. 25 din Legea serviciului public. Sesizând Curtea Constituțională și avînd cîștig de cauză, avocatul parlamentar a considerat problema epuizată. Mai mult decît atît, Parlamentul, conformîndu-se Hotărîrii Curții Constituționale, a operat modificările de rigoare în Legea serviciului public. Dar fărădelegile continuă. Funcționarii Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei aplică prevederile nule ale unui act legislativ, sfidînd fățiș principiul de drept stipulat în art. 140 al Constituției Republicii Moldova privind obligativitatea hotărârilor Curții Constituționale și nulității legilor și altor acte normative sau a unei părți ale acestora.

O altă categorie de persoane insistă asupra aplicării actelor normative care prevăd indexarea și compensarea pensiilor.

Din analiza numărului mare de adresări parvenite la Centru reiese că cetățenii sînt nemulțumiți de mecanismul existent pentru calcularea vârstei standard de pensionare pentru limită de vîrstă și pentru persoanele ocupate în condiții de muncă nocive, stipulat în Legea nr. 156-XIV din 14.10.98 privind pensiile de asigurări sociale de stat.

Petiționarii invocă faptul că mărirea vârstei de pensionare cu 6 luni consecutiv pentru fiecare an dublează sau triplează perioada necesară pentru ieșirea la pensie. Se propune ca perioada de 6 luni prevăzută pentru fiecare an să fie calculată la fiecare zi, dar nu adunându-se automat vârstei de pensionare. Problema dată a fost acceptată spre examinare de către instituția avocatului parlamentar și va fi studiată, constituindu-se un consiliu compus din specialiști competenți în domeniu.

După adoptarea Legii nr. 121 din 03.05.2001 cu privire la protecția socială suplimentară a invalizilor de război, a participanților la cel de-al II-lea război mondial și a familiilor lor, avocatul parlamentar a fost sesizat de către persoanele represate și apoi reabilitate, care consideră că s-a comis o discriminare față de ele și nu s-a ținut cont de echitatea socială.

Garantarea unui trai decent se caracterizează și prin asigurarea cetățenilor cu locuință.

Examinînd situația, constatăm că legislația în domeniul locativ este învechită. Ea urmează a fi revăzută, ținându-se cont de specificul economiei de piață. Statutul caselor cooperatiste de asemenea necesită modificări, deoarece nu se respectă dreptul la proprietate – posesie, folosință și administrare.

Concepția locativă aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 594 din 05.08.94 este practic nerealizată. Majoritatea populației este lipsită de posibilitatea de a avea spațiu locativ, de a-și îmbunătăți condițiile de trai, nemaivorbind de

famiile tinere nou create. Această situație se datorează sărăciei care a cuprins întreaga societate.

Avocații parlamentari intervin de fiecare dată când cererile țin de competența lor. În felul acesta au fost soluționate unele cazuri privind eliberarea bonurilor de repartitie, privatizarea spațiului locativ, includerea în rândul pentru îmbunătățirea condițiilor de trai etc.

Este destul de gravă și situația locatarilor din cămine. Multe cămine departamentale nu au fost transferate în gestiunea autorităților publice locale, blocurile respective rămânând fără stăpîn. Locatarii acestor clădiri sunt lipsiți de căldură, lumină electrică, de alte condiții necesare.

O altă problemă majoră în sectorul locativ este debransarea automată a blocurilor de la rețelele de energie termică, electrică, apă și canalizate, gaz pe motivul neachitării serviciilor comunale de către unii locatari, încălcându-se flagrant dreptul bunplatinicilor la un trai decent. Această situație s-a creat din cauza lipsei unui mecanism eficient, adecvat realităților. Totodată, ea este influențată de pauperizarea în continuare a populației.

Conform informației operative puse la dispoziție de Departamentul Statistică și Sociologie al Republicii Moldova, la moment se constată o mărire neesențială a veniturilor unor categorii de cetățeni. Faptul se datorează activității agricole în cazul populației rurale, și stingerii parțiale a datoriilor salariale ale angajaților sectorului bugetar în cazul populației urbane.

Este mare ponderea cheltuielilor pentru produsele alimentare în raport cu celelalte cheltuieli. Cele mai costisitoare sînt cele pentru întreținerea și dotarea locuinței în urma mării tarifelor la serviciile comune.

Deși se declară că salariile sînt achitate integral și în termenii prevăzuți de lege, adresările la Centrul pentru Drepturile Omului demonstrează contrariul. Colective întregi de pedagogi, medici, din alte sfere n-au primit salariile de luni de zile. Mușumalizarea adevărului nu poate conduce la garantarea respectării dreptului fundamental respectiv, stipulat atît în legislația națională, cît și în instrumentele internaționale la care Republica Moldova este parte. Concomitent, este violat flagrant și dreptul la informare corectă. Toate acestea se pot solda cu situații de explozii sovciiale imprevizibile.

Repunerea în drepturi de către Centrul pentru Drepturile Omului a unui număr de persoane nu soluționează de fapt probleme sociale cu care se confruntă întreaga societate, în lipsa realizării unor programe realiste, bine argumentate științific, durabile și susținute financiar.

Dreptul la învățătură

Dreptul la învățătură este garantat de către stat prin învățământul liceal, profesional, superior și alte forme de instruire și perfecționare. Învățământul în Republica Moldova constituie o prioritate națională.

Pregătirea profesională, formarea personalității, educarea în spiritul democrației și cultivării respectului pentru drepturile și libertățile omului a tinerii generații trebuie să fie scopul primordial al unei societăți civilizate, democratice.

Transformările actuale din stat au cauzat serioase afecțiuni sistemului de învățământ.

Dreptul la învățătură este violat în primul rând de lipsa mijloacelor financiare alocate din buget, a condițiilor adecvate în școli, a cadrului didactic, a manualelor sau a prețurilor majore pentru procurarea lor, închiderea instituțiilor de învățământ, scăderea nivelului și interesului față de învățătură, imposibilitatea financiară a părinților de a oferi copiilor studii superioare, etc.

Din cauza salariilor mici și a restanțelor salariale, mulți pedagogi abandonează locurile de muncă, încadrându-se în alte activități sau plecând peste hotarele țării. Odată cu trecerea salarizării cadrului pedagogic la bugetul local, care este foarte sărac în majoritatea localităților, a sporit foarte mult datoriile la plata salariilor.

Condițiile din instituțiile de învățământ sunt neadecvate cerințelor sanitare, neîncălzite, nereparate, lipsește mobila necesară (mese, scaune), etc. Părinții sunt nevoiți să susțină cum pot existența, activitatea școlilor. Dar nu totdeauna aceasta le reușește.

Deseori copii sunt nevoiți să se deplaseze pe o distanță de 3-8 km pentru a ajunge la instituțiile de învățământ.

Problemele expuse mai sus sînt abordate în cererile parvenite la Centru. Avocații parlamentari intervin de fiecare dată cînd le permite legea și în colaborare cu factorii de decizie soluționează cererile.

Bunăoară, mai mulți locuitorii ai satelor Valea Florii și Căprineanca din jud. Lăpușna cereau ajutorul avocaților parlamentari pentru a rezolva problema elevilor nevoiți să meargă la școală pe jos circa 10 km. În colaborare cu administrația Prefecturii județene copiilor le-a fost pus la dispoziție transportul necesar.

În ultimii ani a crescut numărul de copii în vîrstă de 3--8 ani care nu frecventează instituțiile de învățământ preșcolar, fapt ce duce la închiderea instituțiilor. Iar educația și pregătirea preșcolară a copiilor în familie diminuează nivelul de însușire în clasele primare. Aproximativ 30 % din numărul total de instituții preșcolare au fost închise.

În ultimul timp a sporit numărul copiilor neșcolarizați. Acest fapt se datorează situației financiare dificile a multor familii, atât din mediul rural, cât și din cel urban.

Disciplinele propuse în programul de studii nu cuprind necesităților actuale pentru dezvoltarea copilului, nu corespund obiectivului educațional major al școlii care constă în dezvoltarea liberă, armonioasă a omului și formarea personalității creative.

Ar fi necesară includerea în programul de studii în instituțiile de învățământ la toate nivelurile, începînd cu cel preșcolar și terminînd cu cel universitar, a disciplinei "Drepturile omului". Aceste discipline ar trebui să fie incluse obligatoriu, indiferent de profilul umanitar sau real al studiilor.

Dreptul la muncă

Constituția Republicii Moldova, prin art. 43, garantează dreptul la muncă. Fiecare persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

Consecințele negative ale declinului economic au afectat în primul rând piața muncii. Închiderea uzinelor și fabricilor au dus la mărirea numărului de persoane rămase fără loc de muncă. Redeschiderea noilor locuri de muncă este foarte dificilă, deoarece în majoritatea întreprinderilor lipsește utilajul necesar pentru relansarea proceselor tehnologice. Unica posibilitate de a găsi loc de muncă este sfera prestării de servicii și care este dezvoltată preponderent în urbe, populația rurală fiind practic lipsită de posibilitatea obținerii unui loc de muncă salarizat.

La ora actuală în republică există circa 30 mii de șomeri oficial înregistrați, fiecare al treilea fiind disponibilizat de către unitățile economice. Din numărul total de șomeri, 52 la sută sunt femeii. O mare parte din populație nici nu lucrează, nici nu intră în categoria de șomeri.

Pe parcursul anului au fost create aproximativ 11 mii de locuri de muncă., dintre care jumătate la microîntreprinderi.

Mărirea salariilor în sfera bugetară nu a ameliorat cu mult situația financiară a cetățenilor.

Încălcarea gravă a dreptului la muncă prin prisma petițiilor parvenite la Centru are următoarele caracteristici:

- lipsa locurilor de muncă în urma închiderii multor întreprinderi;
- remunerarea joasă a muncii;
- creșterea numărului de persoane disponibilizate;
- sporirea numărului de persoane neîncadrate în câmpul muncii;
- întârzierea achitării salariilor și ajutorului de șomaj;
- nerespectarea legislației muncii, atât în sectorul bugetar, cât și în cel privat.

Centrul intervine în soluționarea problemelor de protecție și promovare a dreptului muncii ținând cont de prevederile art. 16 al Legii cu privire la avocații parlamentari.

Lipsa pieței interne de muncă a dat naștere unui fenomen tragic pentru Republica Moldova: exodul brațelor de muncă peste hotarele țării. Cetățenii sunt nevoiți să abandoneze țara în majoritatea cazurilor ilegal din lipsa contractelor bilaterale. Ei practic sunt lipsiți de orice drepturi.

Mulți agenți economici care propun angajarea peste hotare au doar scopul de a extorca bani.

Ratificarea Cartei Europene Sociale aprobată de Consiliul Europei și constituirea Departamentului Migrațiune sperăm să conducă la ameliorarea situației.

În problemele violării dreptului muncii avocații parlamentari au sesizat Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Justiției, alte organe de resort.

Dreptul de a alege și de a fi ales

Organizarea, petrecerea și modul de desfășurare a alegerilor este prevăzut de Constituție, Codul Electoral, alte legi.

Rezultatele alegerilor parlamentare care s-au desfășurat la 25 februarie 2001 au fost recunoscute valabile de către Curtea Constituțională.

Potrivit datelor oficiale, aproximativ 600.000 de alegatori nu s-au prezentat la urne deoarece se aflau la muncă peste hotare.

Dreptul de a alege și de a fi ales necesită a fi analizat prin prisma art.2 din Constituție, conform căruia suveranitatea aparține poporului R.M pe care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative: nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în numele propriu.

În aceeași ordine de idei, art.38 din Constituție stipulează că voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Pe parcursul anului 2001 la CpDOM nu a parvenit nici o petiție care ar viza încălcarea drepturilor nominalizate. Cu toate acestea, este cunoscut faptul violării lor flagrante prin desfășurarea alegerilor parlamentare și prezidențiale neconstituționale în partea de est a Republicii Moldova, cât și refuzul autoproclamatelor autorități din această zonă de a organiza secțiunile de votare pentru alegerile în Parlamentul R.M. de la 25 februarie 2001.

De asemenea, în regiunea dată sînt lezate un șir de alte drepturi politice, economice, coiale, culturale și civile.

Dreptul la sănătate

Sănătatea populației constituie un element de bază în dezvoltarea armonioasă a societății și un element cheie al securității umane în țară. Ea este în corelație directă cu posibilitățile economice ale statului și ale fiecărei familii.

Criza economică din Republica Moldova ce a afectat sfera socială, a creat un real pericol și pentru sănătatea publică. Primele simptome ale acestui pericol au apărut încă pe la finele anilor 80, însă în deplină măsură s-au manifestat peste 10 ani, spre sfîrșitul anilor 90, cînd creșterea pozitivă a numărului populației a evoluat în depopulare (1997+ 1,5%, 1998- 0,1%, 1999-0,2%), s-a redus numărul nașterilor și durata medie de viață (2001 – 67,6 ani), unul din cei mai scăzuți indici din Europa. Rata mortalității standartizate în medie este cu 50 la sută mai înaltă decît în majoritatea țărilor europene.

Prezintă îngrijorare și calitatea sănătății populației: maladiile, care au devenit cronice, creșterea invalidității generale și infantile, a numărului de patologii congenitale, de sindroame dezadaptive și alți indicatori ce caracterizează dinamica negativă a dezvoltării populației. Procesele sus-menționate s-au amplificat în ultimii ani și au generat situația în care principalii indicatori ce caracterizează starea sănătății populației în Moldova sunt mai inferioari indicatorilor respectivi din Europa.

Situația dată se explică prin detiorarea standartelor de viață, 2/3 din populație trăind mult sub pragul sărăciei, creșterea gradului de incidența a factorilor de risc, extinderea bolilor de nutriție, infecțioase, social - condiționate și degenerative, constrîngerea financiară dură a populației și ineficiența sistemului actual de stat al ocrotirii sănătății.

Aportul său la agravarea situației existente și-l aduce și emigrația tineretului peste hotarele republicii, care este atât de masivă, încât poate fi considerată drept factor decisiv atât în sfera demografică, cât și a economiei și politicii.

Actualmente parametrii calitativi și cantitativi ai sănătății populației nu corespund intereselor statului. Pentru viitorul apropiat nu se poate prognoza nici creșterea numerică a populației, nici îmbunătățirea parametrilor ei calitativi. Natalitatea se află în scădere continuă. Din cauza nivelului de viață redus, multe mame, mai ales din familiile tinere, nu-și pot realiza dreptul la reproducere. Circa 30 la sută din copii se nasc cu diverse patologii, inclusiv, 14,9 procente suferă de malnutriție, 6 - au diferite malformații congenitale, 4,7 procente se nasc prematuri.

Diminuarea parametrilor calitativi și cantitativi ai sănătății populației nu poate fi explicată doar prin activitatea inefficientă a unor departamente de stat, care în limitele competenței și nivelului lor de informare doar constantă unele din aspectele crizei umane, demografice, explicînd esența ei.

Programele reformelor în Moldova trebuie să pornească de la orientarea strategiei de stat nu numai spre profilaxia sau traterea unor boli, ci și să urmărească potențialul reproductiv al poporului – de a supraviețui pe continentul european în perspectiva istorică.

Problemele sănătății populației au devenit în prezent atât de grave și influențate de diverși factori, în special de cei social- economici, încît fără eforturi intersectoriale succesul de ameliorare este imposibil.

Obiectivul principal al strategiei Republicii Moldova în domeniul sănătății publice constă în formarea și realizarea unui mod sănătos de viață și a unui sistem de ocrotire a sănătății cu accesul liber al întregii populații la serviciile medicale primare de înaltă calitate.

Conform Legii privind drepturile copilului, Convenției Internaționale cu privire la Drepturile Copilului, statul recunoaște dreptul copilului la folosirea celor mai bune tehnologii de tratament și recuperare, profilaxie a bolilor.

În realitate, în republică se încalcă aceste drepturi. Accesibilitatea copiilor la asistență medicală spitalicească a scăzut brusc odată cu adoptarea Legii minimului garantat și gratuit de stat din 1998. Conform acestei Legi, de tratament gratuit în staționar beneficiază numai copii pînă la vârsta de 5 ani, copii invalizi și orfani. Ceilanți au înlesniri numai în caz de urgență. Astfel este încălcat dreptul copiilor din familiile defavorizate în caz de maladii grave (urgențe) să primească tratamentul adecvat. Conform Legii minimului garantat de stat, acești copii sînt spitalizați și tratați numai contra plată. Ca rezultat, din lipsa de bani, părinții nu pot achita taxele, iar copii rămîn mult timp bolnavi acasă, fapt ce conduce deseori la invalidizarea lor ori chiar la deces.

Este, de asemenea, necesar ca dreptul copiilor la educație pentru sănătate să fie inclus în Legea învățămîntului, care se va realiza ca mecanism prin elaborarea manualelor speciale, includerea în orarul de învățămînt preuniversitar a orelor cu tematica respectivă.

Conform Programului național de alimentație a copiilor (adoptat în 1997), statul este obligat să asigure copiii de vîrsta sub un an, nealimentați la sîn, cu

amestecuri lactate adaptate. Aceasta prevedere nu s-a realizat în decursul ultimilor 5 ani.

Încălcarea acestor și altor drepturi cu privire la sănătate sînt tot mai des invocate în petițiile scrise și verbale ale cetățenilor: părinți, medici, pacienți, analiști în domeniu.

Plîngerile luate în procedură de avocații parlamentari sînt investigate și luate măsurile necesare pentru restabilirea drepturilor violate.

Respectarea drepturilor deținuților în instituțiile penitenciare

CpDOM a constatat ca nici in anul 2001 problemele de ordin general semnalate in mod repetat de avocații parlamentari nu si-au gasit inca solutia legala:

— tratamentele inumane sau degradante, uneori chiar tortura, aplicate de unii politisti in comisariatele de politie a persoanelor retinute sau „conduse” pentru a le determina sa recunoasca una sau mai multe infractiuni.

— continuarea efectuării perchezitiei domiciliare cu acordul persoanei vizate. Dupa parerea CpDOM, aceasta metoda — prevazuta de Codul de procedura penala — este neconstitutionala si poate da nastere la numeroase abuzuri. CPDOM considera ca perchezitia domiciliara — cu exceptia delictului flagrant — trebuie sa se faca numai pe baza mandatului emis de un judecator si nu în baza sanctiunii procurorului. Nu este normal ca procurorul insarcinat cu efectuarea cercetarii penale sa detina si puterea de a emite un astfel de mandat;

Anul 2001 a fost, din punctul de vedere al relatiilor dintre Centru si politie, un an al contrastelor.

În IRT a politiei, orice discutie intre detinut si avocatul parlamentar are loc numai in prezenta si cu acordul anchetatorului. Cu alte cuvinte, confidentialitatea relatiei dintre client si avocat este inexistentă.

CpDOM reaminteste ca tortura si tratamentele inumane sau degradante sunt interzise atat prin legi interne cat si prin documente internationale ratificate de Republica Moldova

CpDOM precizeaza ca primeste numeroase plangeri similare, dar, pentru ca victimele nu au cum sa obtina nici certificate medico-legale si nu au nici martori, ele prefera sa nu declanseze procedurile legale care, mai mult ca sigur, in aceste circumstante, nu le-ar da castig de cauza. Cu alte cuvinte, le revine autoritatilor sarcina de a efectua investigatii complete si impartiale si nu de a obliga — ca pana acum — reclamantul sa produca toate probele.

Persistă discrepanta evidenta între condițiile din izolatoarele de reținere temporară a politiei și standardele minime internationale in materie. Mai mult, exista o diferenta evidenta chiar si între aceste conditii din IRT a politiei și cele din penitenciare, astfel incat persoane aflate in aceeasi faza procesuala sunt supuse unor tratamente diferite.

Conform afirmatiilor colaboratorilor de politie, izolatoarele de arest preventiv din comisariatele de politie din tara nu sunt dotate cu grup sanitar propriu. Persoanele aflate in arest isi satisfac nevoile fiziologice intr-o galeata de plastic cu capac, pe care o golesc de doua ori pe zi (dimineata si seara). In nici o camera de arest preventiv din sectiile de politie din tara nu exista prize. Altfel spus,

persoanele sunt rupte complet de realitate deoarece nu au nici macar un aparat de radio. Nici una din sectii de politie din Chişinău care au spatii amenajate pentru arest preventiv nu dispune nici de cabinete medicale, nici de personal cu pregătire minimală în domeniul medical. Din discuțiile avute cu cativa din detinutii, a rezultat ca acest examen medical este mai mult formal (întrebări privind starea generală de sănătate a persoanei reținute și a familiei, fără a se avea în vedere lipsa aproape totală de educație sanitară a mediilor din care provin multe din persoanele reținute), singura investigație medicală reală fiind radiografia pulmonară.

În privința mîncării din izolatoare reprezentantii CpDOM nu au văzut vreo instalație de încălzire a preparatelor. Cu toate acestea, detinutii nu s-au plâns de calitatea hranei. Se aprobă pachete suplimentare cu ocazia sărbătorilor oficiale (Crăciun, Anul Nou etc.) dar și particulare (zile de naștere, a numelui etc.).

ASPECTE DIN PENITENCIARE

Departamentul instituțiilor penitenciare este una dintre autoritățile publice cu care CpDOM lucrează constant, cea mai deschisă și mai cooperantă.

Pe tot parcursul anului 2001 CpDOM a continuat să primească reclamații ale unor foști sau actuali deținuți în legătură cu tratamentul neadecvat de către autorități. Avocații parlamentari au trimis, de fiecare dată, informațiile obținute la Procuratura Generală, unicul organ abilitat prin lege să cerceteze cadre din sistemul penitenciarelor.

Problemele abordate de deținuți sînt:

A. Supraaglomerarea

Aceasta rămîne una din cele mai serioase probleme ale sistemului penitenciar din Republica Moldova, cu implicații directe asupra condițiilor de deținție. Evident, vina nu aparține DIP, ci legislației care permite emiterea primelor mandate de arestare preventivă de către judecată cu mult prea multă ușurință și într-un număr de situații care depășesc prevederile art. 5 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. De asemenea, judecătorii care prelungesc valabilitatea mandatelor nu țin cont de gradul de pericol al faptei de care este acuzat inculpatul, ci în primul rând de prevederile Codului de procedură penală — aflate în contradicție cu Convenția Europeană, și în al doilea rând, de cerințele anchetatorilor. Aceștia din urmă continuă să aplice procedura „întîi arestăm și apoi cautăm probele” și au, deci, interesul de a menține în stare de arest o persoană banuită a fi comis o infracțiune pînă la strîngerea dovezilor incriminatorii. În țările cu sistem democratic consolidat, o persoană poate fi ținută în arest preventiv fără a fi judecată o perioadă de timp limitată (după informațiile CpDOM, aceasta ar fi de maximum șase luni). În Republica Moldova, această perioadă se poate întinde în “termenii rezonabili” prevăzute de CPP.

Din aceasta survine nesiguranta, se nasc, in continuare, situatii in care persoane arestate preventiv ramân în penitenciar luni de zile, fara ca o instantă de judecata sa aprecieze daca mentinerea starii de arest este sau nu necesară.

In timpul vizitelor intreprinse in penitenciare în 2001 CpDOM a constatat ca la Cahul nu exista supraaglomerare, cel putin atunci cand au venit reprezentantii Centrului. In rest, este frecventă situatia în care trei sau chiar patru detinuti dorm in doua paturi alaturate, fara a mai discuta despre supraînălțarea paturilor pîna la mai puțin de o jumătate de metru de tavan, sau de limitarea la maximum a spatiului liber dintr-o camera prin instalarea de paturi in plus.

B. Fonduri insuficiente

Acesta este un motiv foarte des invocat atat de Directia Instituțiilor Penitenciare, cat si de conducerile penitenciarelor vizitate.

CpDOM a propus mereu acordarea unei mai mari autonomii fiecărui penitenciar in parte, creandu-se astfel posibilitatea de a se fructifica resursele materiale si umane pe plan local. Ar fi, poate, de dorit ca eventualul surplus de produse din fermele proprii sa poată fi vîndut pe piata locală, la preturi competitive si, cu banii astfel obtinuti, sa se acopere o parte din necesarul de produse alimentare sau nealimentare. Este evident ca nici un penitenciar nu poate exista fără subventii de la buget. Nu este nici posibil, nici de dorit, atîta vreme cît masura privarii de libertate pentru fapte antisociale dar si raspunderea pentru reinsertia sociala de dupa liberare, intra in atributiile statului. Insa o mai mare autonomie administrativa ar putea avea efecte benefice asupra regimului detinutilor.

Hrana detinutilor este, in general, de proasta calitate: carne foarte puțină, mai mult subproduse (cap si picioare de porc) si slănină, felul doi seamănă pînă la confuzie, in privinta consistentei, cu felul unu, lactatele sunt o raritate.

Conditiiile de igiena sunt complet nesatisfacatoare. Un duș cald pe saptamîna nu poate compensa precaritatea instalatiilor sanitare din camere. Paturile, saltelele, cearșafurile, paturile sunt vechi, degradate si greu de dezinfectat. S-au facut si se fac eforturi pentru reinnoirea cazarmamentului, dar numarul mare de detinuti si bugetul prea mic nu permit o imbunatațire vizibila a situatiei.

C. Asistența medicală

Numarul medicilor este mult prea mic și nu poate îndeștula cerințele detinutilor, ceea ce creeaza nemulțumiri printre acestia, considerîndu-se ignorati, fie prost tratati. O medie de o sută de consultatii pe zi, cît afirma multi doctori ca ar acorda, ar însemna cam 2-3 minute de detinut, excluzand eventualele mici pauze pe care si le-ar lua medicul in cele 7 ore de serviciu. Doua motive au fost frecvent invocate pentru a contracara acest simplu calcul:

Primul apartine medicilor din penitenciare — in majoritate internisti sau generalisti — care sustin ca ii cunosc pe detinuti si starea lor de sanatate si ca, de cele mai multe ori, trebuie doar sa le dea aspirină sau alte medicamente. Mai mult, asistentii medicali se pot ocupa si ei de detinuti care vin la cabinet. Cu alte cuvinte, fiecare detinut ar beneficia de toata atentia impusa de cazul sau.

Considerăm că în 2 minute nici un doctor nu-si poate da seama dacă pacientul prezintă simptome caracteristice unor boli vechi, depistate, înregistrate și ținute sub control, lasând la o parte timpul necesar pentru scoaterea și studierea fișei medicale, sau dacă acesta nu a dobândit o nouă afecțiune.

Exista, fără îndoială, și simulanți printre deținuți. Dar pentru a se stabili cine este realmente bolnav și cine simulează, este necesar ca fiecare deținut să fie examinat cu toată atenția.

În sfârșit, semnalăm iarăși că mentalitatea învechită a multora din cei care lucrează în sistemul penitenciar îi împiedică să admită riscurile sporite în materie de transmitere de boli venerice și HIV în condiții de detenție. Protecția cea mai simplă este furnizarea de prezervative. Pretul ar fi infinit mai redus decât costurile tratamentelor pentru fiecare deținut infectat. Este adevărat că, spre deosebire de anii trecuți, în 2001 reprezentanții CpDOM au întâlnit puțini ofițeri sau subofițeri care să neghe existența unor relații homosexuale între deținuți. Însă de aici până la asigurarea unor mijloace de protecție elementare împotriva contaminării pe cale sexuală mai este cale lungă.

Ca și în alți ani, CpDOM sugerează din nou ca medicii și asistenții lor să nu mai fie angajații DIP, eliminându-se astfel suspiciunile cu privire la modul în care aceștia își practică meseria.

D. Pedepse aplicate deținuților

În 2001 CpDOM a constatat un progres în direcția informării deținuților asupra drepturilor și îndatoririlor lor. Ghidul pentru uzul deținuților poate fi consultat dacă nu în fiecare cameră, cel puțin în biblioteca din fiecare penitenciar. Din păcate, procedura pentru pedepsirea deținuților care au încălcat regulamentul a rămas neschimbată.

Singura cale de atac a deținutului pedepsit este plângerea la DIP, deci tot în interiorul sistemului. Asadar, în prezent, nu există o autoritate independentă și imparțială — un judecător — care să se pronunțe asupra corectitudinii aplicării unei sancțiuni. Este adevărat că deținutul se poate plânge unor organizații neguvernamentale sau avocatului parlamentar, dar nici una din aceste instituții nu are putere de decizie, putând, eventual, solicita, tot DIP, explicațiile de rigoare.

E. Dreptul la apărare

O treime și jumătate din persoanele aflate în penitenciare sunt în arest preventiv.

Foarte multe persoane aflate în arest preventiv au posibilități materiale reduse, așa încât ele urmează să fie aparate de avocați din oficiu. Majoritatea celor chestionați în diverse penitenciare au afirmat că nu au discutat vreodată cu avocatul înainte de termenele de judecată și că pladoariile în fața instanțelor s-au rezumat la a cere clemență pentru clienții lor („e tânăr” sau „e la prima abatere” sau „are grija de familie” etc.). Desigur, sistemul actual de plată pentru avocații din oficiu este departe de a fi stimulatoriu. Soluțiile pentru ca dreptul la apărare să nu

fie doar o formalitate trebuie gasite si aplicate de barourile si de cabinetele particulare ale avocatilor, cu sprijinul mai substantial al statului.

Cu toate ca sistemul penitenciar nu este direct implicat in problema asigurarii dreptului la aparare, CpDOM considera ca s-ar putea lua unele masuri prin care s-ar diminua nemulțumirile arestatilor preventiv si neîncrederea lor in justitie:

— sa se tina evidenta stricta a valabilitatii mandatelor de arestare preventiva si sa fie anuntate organele competente atunci cand se apropie termenul de expirare. Aceasta ar trebui sa fie sarcina procurorului anchetator, dar exista destule cazuri in care nu o face;

— sa se ușureze accesul avocatilor in penitenciare. Daca un detinut ar dori si el o consultatie, avocatul — daca este de acord — trebuie sa refacă toate formalitatile;

- sa se permita detinutilor sa dea telefon (daca exista telefoane publice) ori de cate ori doresc sa discute cu aparatorii lor. Iar supraveghetorii care ii însoțesc ar trebui ca, dupa ce se asigura că numărul format este al avocatului, sa stea la o distanta care sa-i permită doar sa vadă ce face detinutul si nu să audă ce vorbește.

Concluzii si recomandari:

— adoptare unor noi reglementari care sa corespunda normelor minime standard internationale privind locurile de detentie (iluminare, igiena personala, plimbare zilnica, informatii prin mass-media, contactul cu lumea exterioara, dreptul la aparare, protectia fata de eventuale abuzuri pe durata desfasurarii anchetei etc.;

— încheierea unor contracte de colaborare cu institutii medicale civile, in asa fel incat sa se asigure o asistenta medicala reala si eficienta pentru toate persoanele aflate in aresturile politiei;

— afisarea in toate sectiile de politie din tara a listei cu avocatii dispusi sa preia apararea (platita sau din oficiu) a persoanelor aflate in arest preventiv, lista avizata de Barourile de avocati din localitatile unde functioneaza aresturile politiei;

— eliminarea tuturor diferentelor dintre regimul aplicat persoanei aflate in arest preventiv in arestul politiei si regimul persoanei aflate in situatie juridica similara dar depusa in sistemul penitenciar. Este evident ca in privinta ultimei categorii, se fac eforturi notabile pentru reducerea decalajului dintre conditiile de detentie in penitenciar si standardele internationale in materie.

RELAȚIILE CU AUTORITĂȚILE PUBLICE

Conlucrarea cu autoritățile publice locale și centrale reprezintă un corolar al relațiilor CpDOM cu petiționari. Orice plîngere adresată avocatului parlamentar care ține de competența sa presupune o corespondență cu autoritățile statale întru elucidarea detaliată și completă a problemelor, fie că acestea sînt indicate expres de petiționar, fie ca sunt lasate la aprecierea avocatului parlamentar.

În 2001, mai intens decât în anii precedenți, Centrul a reușit să stabilească bune pîrghii de colaborare cu autoritățile publice de divers nivel în vederea examinării petițiilor.

În multe cazuri suntem totuși nevoiți să revenim cu noi interpelări, atunci când răspunsurile nu sînt primite în termenul prevăzut de lege. Alteori s-a încercat legatura telefonică cu instituțiile care nu răspundeau la timp.

Deși în ultimii doi ani a sporit esențial credibilitatea și imaginea în societate, implicarea activă a CpDOM în viața socială și rolul lui în medierea dintre cetățean și autorități nu a ajuns încă la conștiința tuturor funcționarilor publici. Mulți dintre ei nu au înțeles importanța instituției avocatului parlamentar într-un stat democratic, de drept, o parte chiar ignorînd-o.

Prin esența sa, Centrul intră în conflict cu statul pentru apărarea drepturilor și libertăților, intereselor legitime ale cetățenilor. Aceasta este latura delicată a problemei. Evident, unor funcționari publici, dominați încă de “experiența” totalitarismului, de sindromul atotștiutorului și atotputernicului, nu le este pe plac faptul că a mai apărut o instituție care “se amestecă” în treburile lor, scot în evidență neajunsurile, le indică ce urmează să întreprindă întru a nu admite violarea drepturilor și libertăților individului.

Din păcate, marea majoritate de funcționari publici, atît de nivel central, cît și de nivel local, nu cunosc măcar prevederile constituționale, nemaivorbind de legislația națională și internațională ce reglementează drepturile și libertățile cetățenilor. Alterori nu conosc bine cel puțin legile care ar trebui să le fie conduită în activitatea de toate zilele. Este vorba în primul rînd de Legea cu privire la petiționare. Acest act normativ este mecanismul de realizare a unuia din multele drepturi garantate de Constituție (art. 52) – dreptul de petiționare. Chiar în articolul 1 al Legii se menționează că ea este adoptată în scopul asigurării protecției drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor.

Comunitatea își formează imaginea despre sistemul social prin prisma eficienței factorilor de decizie, calității lucrului administrației locale și a instituțiilor de ordine publică și de justiție, instituții ce contactează permanent cu cetățenii în diverse sfere ale vieții zilnice.

Oamenii sînt nemulțumiți de conduita și răspunsurile unor funcționari publici, de ineficiența frecventă a factorilor din administrația locală, se simt abandonați. Confrunțați cu un hățiș birocratic și cu obstacole în valorificarea drepturilor ce li se cuvin, cetățenii sunt înclinați să creadă că instituțiile se sprijină reciproc când este vorba de acoperirea faptelor de corupție și protecționism care au pătruns în poliție, justiție, administrație și că politicienii își folosesc poziția numai pentru a obține foloase personale.

În audiență la Centru se adresează persoane cărora li se refuzase anterior de a fi primiți și ascultați de către conducătorii Republicii Moldova, Procuratura Generală, Primăria mun. Chișinău, Ministerul de Externe, alte instanțe, astfel considerînd că li se lezează dreptul de petiționare. Fără îndoială, nu toate petițiile țin de competența cutărui sau cutărui organ, precum nu toate problemele țin de atribuțiile avocaților parlamentari. Spre regret, multe organe s-au îngrădit de cetățean cu așa-numitele săli, secții, specialiști în ale audienței, încît acesta are puține șanse să contacteze cu demnitarii.

Totuși, ar fi mai puține probleme dacă responsabilii de audiență ar îndruma competent cetățenii, le-ar explica răbdător și pe înțelese ce trebuie să întreprindă, care sînt căile de soluționare a problemei abordate, în așa mod încît ei să nu mai intervină și în alte instanțe. Deaceea este necesar ca în sălile de audiență, în secțiunile care lucrează cu adresările cetățenilor să fie angajați juriști cu experiență, competenți, receptivi, neindiferenți față de soarta fiecărui individ în parte. Aceasta și din cauza că după comportamentul, atitudinea colaboratorului concret, solicitanții judecă și despre conducătorii instituției respective, ai statului în ansamblu.

INFORMAREA ȘI INSTRUIREA POPULAȚIEI

ACTIVITATEA INFORMAȚIONALĂ

Avocații parlamentari pregătesc și difuzează în rîndul populației materiale informative despre drepturile omului. (Legea cu privire la avocații parlamentari, art. 33(2).

Aplicînd consecvent strategia de informare a comunității, Centrul a continuat activitatea de familiarizare a cetățenilor cu drepturile omului, de ridicare a culturii lor juridice în domeniu, conștientizare de către toți a necesității privind respectarea prevederilor Constituției, altor legi și acte normative, formare a unei viziuni obiective în societate despre starea reală de lucruri la moment și implicarea conștientă a populației în procesul de democratizare, de propagare pe scară largă a experienței acumulate în diverse state și organizații internaționale privind protecția și promovarea drepturilor omului.

În prim plan s-au situat cîteva probleme de bază, cum ar fi:

- Informarea maximal posibilă a cetățenilor despre existența și activitatea propriu-zisă a Centrului în componența a trei avocați parlamentari și atribuțiile lor;
- Propagarea în societate a Constituției, a legislației naționale și internaționale în general în domeniul drepturilor omului;
- Instruirea comunității, a unor grupuri țintă de cetățeni, în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În acest scop a continuat activitatea de identificare a gradului de cunoaștere de către populație a drepturilor stipulate atît în Constituție cît și în actele juridice internaționale și regionale la care Republica Moldova este parte și determinare asupra căror categorii de cetățeni urmează a acționa, în ce măsură, pentru a putea utiliza eforturile cu randament maximal eficient și rezultate de lungă durată. Concomitent, au fost luate măsuri pentru aprofundarea colaborării cu mass-media ca cele mai accesibile și credibile mijloace de informare, evaluarea posibilităților lor, a nivelului de cunoștințe în domeniu al jurnaliștilor preocupați de problematica respectării și promovării drepturilor și libertăților omului. Activitatea informațională a crescut esențial odată cu crearea și funcționarea Filialelor Centrului în județele Cahul și Bălți, U.T.A. Găgăuzia, mass-media din teritoriu

devenind un suport important în acțiunile colaboratorilor privind promovarea drepturilor și libertăților omului. De asemenea, în acest proces au fost implicate un șir de organizații guvernamentale și neguvernamentale. O atare activitate a contribuit la consolidarea în continuare a imaginii Centrului în mijlocul comunității, sporirea credibilității sale și, în principal, la stabilirea unui dialog constructiv și eficient între instituția avocaților parlamentari și cetățeni.

În anul 2001 în presa scrisă centrală și locală au fost publicate circa 500 de materiale cu referință la activitatea Centrului, abordându-se un șir de probleme ce țin de drepturile și libertățile constituționale ale cetățenilor. Avocații parlamentari, colaboratorii instituției au fost mai bine de 40 de ore în emisie TV și radiofonică, fiind utilizate atât posibilitățile mass-mediei republicane cât și a celei din teritoriu. Agențiilor de presă le-au fost expediate peste 50 de comunicate informative referitoare la activitatea de zi cu zi a instituției. Implicarea activă a jurnaliștilor în acțiunile de informare a comunității, susținerea de către ei a eforturilor avocaților parlamentari privind familiarizarea cetățenilor cu actele juridice naționale și internaționale, scoaterea în evidență a unui mare număr de probleme ce vizează respectarea și promovarea drepturilor constituționale se datorează într-o anumită măsură și concursului republican tradițional al Centrului, susținut financiar de PNUD, pentru cea mai bună lucrare publicată în mass-media privind drepturile și libertățile omului în Republica Moldova, totalurile căruia se fac anual la 10 decembrie – Ziua Internațională a Drepturilor Omului.

La Centru există o bancă de date cu articolele publicate în presa scrisă, divizate pe teme separate din domeniul respectării drepturilor și libertăților. De exemplu, compartimentul “Penitenciar” conține articole ce se referă la deținuți, compartimentul “Copii” – materiale ce abordează problemele drepturilor tinerei generații, etc. Faptul le permite avocaților parlamentari să reacționeze prompt la cazurile de încălcare a drepturilor cetățenilor în conformitate cu prevederile articolului 21 (2) din Legea cu privire la avocații parlamentari.

Chiar de la începutul activității Centrul a găsit modalități constructive de colaborare cu Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, Centrul Independent de Jurnalism, Asociația Presei Independente, Agențiile de presă, ziare, reviste, posturi TV și radiofonice, colaboratorii cărora participă activ la toate acțiunile întreprinse de avocații parlamentari, astfel asigurându-se transparența.

De o deosebită rezonanță s-a bucurat mai ales darea de seamă publică despre activitatea instituției avocaților parlamentari pe primul semestru al anului 2001, făcută în cadrul unei “mese rotunde” la care au participat toți colaboratorii Centrului, inclusiv ai Filialelor din teritoriu, jurnaliști, petiționari, dezvăluindu-se pe viu cazuri concrete de încălcare flagrantă în Republica Moldova a drepturilor și libertăților cetățenilor de către autoritățile publice centrale și locale. Vom organiza astfel de dări de seamă și în viitor.

Cu forțele proprii, susținut financiar de PNUD, Centrul a reușit să editeze în continuare Buletinul informativ “Avocatul parlamentar” în care se publică materiale despre activitățile întreprinse de către colaboratorii instituției, se dau consultații în cele mai diverse domenii de drepturi ale omului, cazuri concrete de încălcare a drepturilor și libertăților constituționale și repunere a cetățenilor în aceste drepturi și libertăți, articole privind familiarizarea populației cu organizațiile

neguvernamentale preocupate de protecția și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în țara noastră.

Pagina electronică a Centrului (www.iatp.md/cpdom/) vine să completeze într-o anumită măsură golul informativ atât pentru cetățenii Republicii Moldova cât și pentru cei de peste hotare (limba engleză).

ACTIVITATEA EDITORIAIĂ

În anul 2001 Centrul a reușit să scoată de sub tipar cu suportul financiar al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova 12 publicații (pliante, broșuri, ghiduri informative, altă literatură de specialitate) cu un tiraj total de circa 30 de mii de exemplare. Este de menționat faptul că în această activitate s-au implicat activ colaboratorii Centrului, care, avînd deja o bună experiență acumulată pe parcursul anilor precedenți, cunoscînd suficient problemele din interior, știind categoriile de cetățeni mai puțini informați și instruiți, investigînd domeniile cel mai mult afectate de violări ale drepturilor și libertăților cetățeanului, și-au concentrat eforturile anume asupra celor mai arzătoare probleme de informare și instruire a comunității.

Ținînd cont de faptul că accesul la informație este destul de limitat, mai ales în teritoriu, cât și în scopul utilizării mai eficiente, conform destinației, a literaturii de specialitate editate, Centrul a considerat necesar ca aceasta să fie difuzată preponderent în cadrul diverselor sesiuni de instruire, conferințe, seminare, “mese rotunde”, audiențe în localitățile rurale, vizite de lucru, școli, întrevederi cu cetățenii etc. O bună parte din broșuri, pliante, ghiduri informative a fost pusă la dispoziția organizațiilor neguvernamentale din teritoriu, la solicitarea lor.

Toată literatura de specialitate editată de Centru, în limbile de stat, rusă, ucraineană, bulgară, găgăuză și engleză, este distribuită gratuit.

Pe parcursul anilor Centrul și-a format un grup de autori bine pregătiți, sensibili la problemele existente, care, de asemenea, sînt antrenați în activitatea editorială. Concomitent, în procesul de informare prin intermediul propriilor publicații sînt utilizate materialele adunate în cadrul sesiunilor de instruire, diverselor concursuri organizate de Centru. De exemplu, în competiția pentru copii cu genericul “Drepturile și libertățile omului în viziunea copiilor”, devenită deja tradițională, s-au antrenat în anul 2001 peste 500 de tineri de diverse vârste (4 – 17 ani) din toate județele republicii. În eseurile, desenele lor copiii au reflectat propriile viziuni ale drepturilor și libertăților ființei umane, deseori ancorate în realitatea de azi, și-au expus părerile în privința mai multor probleme existente și opiniile privind soluționarea acestora. Este important și faptul că în perioada pregătirii eseurilor, desenelor, copiii, pentru a se documenta, au purces la studierea unor acte juridice naționale și internaționale, în felul acesta familiarizîndu-se cu un șir de drepturi și libertăți ale omului, în special cu cele privitoare la copii. Un alt moment pozitiv ar fi că în acest proces de cunoaștere a drepturilor indirect sînt implicați și adulții. Dovadă a unei atare concluzii poate servi ziua de 1 decembrie 2001, cînd în Palatul Republicii din Chișinău au fost făcute totalurile concursului nominalizat, la care, alături de cei peste 150 de copii laureați veniți din toate colțurile țării, au asistat părinți, rude, prieteni, cunoscuți. Întru continuarea

procesului de informare și instruire, propagare în masă a cunoștințelor în domeniu bazate anume pe rezultatele acestei manifestări, Centrul a decis să editeze Calendarul – 2002 care conține articole din Declarația Universală a Drepturilor Omului ilustrate cu desene ale laureaților concursului “Drepturile și libertățile omului în viziunea copiilor”. Calendarul a apărut într-un tiraj de 3 mii de exemplare în limbile de stat și rusă. El este distribuit gratuit.

Ultimul timp a devenit foarte acută problema traficului de ființe umane. Fenomenul este cauzat în special de insuficiența locurilor de muncă pe piața internă. Astfel, un mare număr de persoane este impus de situație de a pleca peste hotare, deseori cetățenii noștri, de regulă femeile, devenind obiecte ale traficului de ființe umane. Eforturile de contracarare a acestei infraționalități nu dau deocamdată rezultatele scontate. Or, numai metodele represive (înăsprirea prevederilor Codului penal), deciziile declarative în lipsa unui mecanism adecvat și a unui suport financiar respectiv nu au sorți de izbândă. Rămîne a fi la un nivel scăzut activitatea de informare și instruire în domeniu a cetățenilor. De aceea, analizînd starea de lucruri, Centrul a editat pliantul “Traficul de persoane”. Scopul acestuia este de a dezvălui elementele componente ale traficului și cauzele lui, de a atenționa cetățenii asupra consecințelor traficului și ai preveni despre potențialii traficanți, care sînt măsurile necesare întru a nu deveni victime ale traficului și cum ar putea să se protejeze în cazurile în care totuși sau pomenit în mrejele unei atare rețele.

Golul informațional pe fondalul sporirii abuzurilor din partea funcționarilor publici de divers nivel, nihilismul juridic, indiferența față de cetățeanul de rînd și necunoașterea de către acesta a căilor elementare de a-și apăra interesele legitime au condus la situația cînd mii de persoane bat în zadar timp îndelungat pragurile instanțelor locale și centrale pentru a fi repuse în drepturi. Peregrinînd de la un cabinet la altul, buimăciți de instabilitatea legislației, înrăiți de birocrațismul, iar uneori și de incompetența funcționarilor, cetățenii ajung la disperare, nu mai cred în puterea drepturilor și libertăților atît de frumos stipulate în Constituție, alte legi naționale și internaționale la care Republica Moldova este parte. Pliantul “Dreptul cetățenilor de petiționare” scos de sub tipar de către Centru are menirea de a învăța cetățenii care sînt căile de soluționare a problemelor lor, de a le arăta instanțele obligate să se preocupe de aceasta, modalitățile de examinare a petițiilor și responsabilitățile pe care le pot suporta funcționarii în cazul în care se eschivează de la executarea întocmai a legii.

În anul 2000 Centrul a editat cartea destinată copiilor “Drepturile tale”, fiind caracterizată de experții naționali și internaționali ca o ediție unică. Ea cuprinde descrierea mai multor drepturi și libertăți ale copiilor stipulate în Constituție, Legea cu privire la drepturile copilului, Convenția O.N.U. cu privire la Drepturile Copilului, Declarația Universală a Drepturilor Omului, alte legi interne și internaționale, în cîntece, poezii, mici povestiri, istorioare, desene. Fiind distribuită gratuit și foarte solicitată de copii, educatori, profesori, părinți, în scurt timp tirajul ei s-a epuizat. Ținînd cont de doleanțele cititorilor și susținut financiar de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova, Centrul a reeditat cartea “Drepturile tale” (trei mii de exemplare) pentru a putea satisface în mai mare măsură necesitățile de literatură în domeniu. Totodată, am găsit oportun să

familiarizăm copiii nu numai cu drepturile și libertățile lor, ci și cu îndatoririle, obligațiunile pe care le au. Considerăm că în procesul de educație aceasta are o mare importanță. Astfel, Centrul a scos în anul 2001 a doua carte destinată copiilor intitulată “Drepturile mele, ce să fac cu ele”. Ediția respectivă cuprinde un șir de îndatoriri pe care le au copiii în raport cu drepturile lor, de asemenea redate accesibil prin povestiri, istorioare, legende, povești, zicători, însoțite de desenele copiilor laureați ai concursurilor “Drepturile și libertățile omului în viziunea copiilor”, toate bine axate în tematică. Cartea este foarte solicitată, fiind la fel considerată unicală. Se distribuie gratuit.

Tot tinerilor le este destinată și cărțulia de benzi desenate “Reîntoarcerea Polarisului”. Ea a fost editată de Centru cu ocazia desfășurării Conferinței Internaționale împotriva rasismului de la Durban (31 august – 7 septembrie 2001) și reflectă poziția tinerei generații împotriva discriminării, rasismului, intoleranței, speculațiilor pe motive interetnice, cultivându-le cititorilor respectul față de valorile democratice.

Broșura “Dreptul la exprimare și informație” este rezultatul investigațiilor și concluziilor instituției avocaților parlamentari pe parcursul ultimilor ani. Deși avem Legea presei, Legea privind accesul la informație, alte legi ce reglementează dreptul constituțional al cetățenilor la exprimare și informație, el este grav încălcat, în mare parte datorită faptului că acesta nu este cunoscut de publicul larg. Ca rezultat, are loc o manipulare masivă a opiniei publice în interesul unor anumite grupări, dorirea informației reale, informarea unilaterală sau vădit incorectă a cetățenilor. În atare situație, sînt încălcate flagrant și celelalte drepturi – economice, sociale, politice, civile, culturale. Experiența mondială demonstrează că într-un stat în care transparența este la pămînt, acolo înflorește corupția, economică și ideologică, totalitarismul camuflat, revanșismul politic, toate însoțite de încălcarea masivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale ființei umane. Considerînd că într-o societate liberă dreptul la exprimare și informație prezintă o valoare democratică deosebită și că instruirea în domeniu ar contribui esențial la stoparea și preîntîmpinarea violării altor drepturi constituționale, în broșura nominalizată Centrul pune accentul pe standardele naționale și internaționale respective, descrie tipurile de informație de interes public, modalitățile de realizare a acestor drepturi etc.

Concomitent cu tendințele de edificare a unui stat de drept, conștientizare de către tot mai mulți cetățeni a faptului că numai într-o societate democratică poate avea loc dezvoltarea liberă și armonioasă a individului, că această dezvoltare este indisolubil legată de valorile democratice obținute anevoios pe parcurs de secole și că ele pot fi ireversibile doar în contextul afirmării unui sistem internațional de protecție și promovare a drepturilor și libertăților omului, tot mai multe persoane solicită informație despre diverse organisme regionale și internaționale preocupate de această problemă. Continuînd tradiția anilor precedenți, Centrul a editat în 2001 pliantul “Mecanismele O.N.U. pentru protecția și promovarea drepturilor omului”. Sînt descrise procedurile de activitate ale Comitetelor, Comisiilor, Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului de la Geneva, alte structuri ale O.N.U., mecanismele de supraveghere a prevederilor din Pactele internaționale, altă informație cognitivă. Publicația este de real folos funcționarilor publici,

organizațiilor neguvernamentale, tuturor cetățenilor care se interesează de aceste probleme.

Trebuie menționat faptul că aceste și alte publicații scoase de sub tipar de către Centrul pentru Drepturile Omului au avut suportul financiar al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova.

ACTIVITATEA DE INSTRUIRE

Avocații parlamentari contribuie la instruirea juridică a populației prin aplicarea procedurilor menționate în prezenta lege(Legea cu privire la avocații parlamentari, art.2).

Un instrument important de promovare a drepturilor și libertăților este instruirea juridică a populației în domeniu. Necesitatea unei atare activități este determinată și de faptul că mulți ani la rând cetățenii noștri au fost completamente lipsiți de accesul la educație privind drepturile și libertățile ființei umane. Se știe însă că dacă omul nu-și cunoaște drepturile, el nici nu poate să și le apere. Tocmai de aceea legislatorul a și prevăzut expres instruirea juridică a populației de către avocații parlamentari, ea fiind considerată una din activitățile prioritare.

Ca și în anii precedenți, activitatea de informare și instruire a comunității în domeniul drepturilor și libertăților omului a fost axată pe câteva direcții de bază:

- Activități organizatorice;
- Activități în cadrul Programului de educație a comunității pentru diverse categorii ale populației;
- Activități tematice;
- Activități în colaborare cu diverși parteneri.

Activități organizatorice

La compartimentul respectiv s-a lucrat în special la:

- selectarea și ajustarea propunerilor la planul de lucru anual al CpDOM privind activitatea serviciilor sale pentru realizarea activităților de informare, promovare, respectare și protecție a drepturilor omului;
- desfășurarea ședințelor organizatorice (cu reprezentanți ai organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, alți parteneri care au dorit să colaboreze cu CpDOM) privind elaborarea și implementarea acțiunilor în cadrul Programului de Educație a Comunității pentru diverse categorii de persoane: personalul din penitenciare, specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare, reprezentanții administrației publice locale și ai organizațiilor neguvernamentale, liderii de tineret, inspectorii pentru protecția drepturilor copilului;
- programului de instruire a personalului CpDOM și a Filialelor sale;

Activități în cadrul Programului de educație a comunității

Procesul de instruire și promovare a conceptului drepturilor omului constituie un factor determinant pentru dezvoltarea resurselor umane și un factor decisiv de dezvoltare a societății. În acest context, informarea și instruirea juridică a diverselor categorii de cetățeni, în general al populației, familiarizarea cu formele și metodele interactive de instruire în domeniu contribuie la crearea unei culturi civice în societatea noastră.

Astfel, la compartimentul respectiv au fost organizate și desfășurate în cadrul proiectului PNUD „Susținerea inițiativelor democratice în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova” **39 seminare** cu participarea a **1042 de persoane**, care au contribuit activ pe parcursul acestei perioade la informarea și instruirea comunității în domeniul drepturilor omului prin implementarea Programei de instruire a diferitor grupe de cetățeni. Seminarele s-au desfășurat cu genericul „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului”. Programul de instruire a fost elaborat pentru perioade de o zi, două și trei zile, având **cinci grupuri țintă**, printre care:

- **personalul din penitenciare;**
- **specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare;**
- **reprezentanții administrației publice locale și ai organizațiilor neguvernamentale;**
- **liderii de tineret;**
- **inspectorii pentru protecția drepturilor copilului.**

Programul de instruire a inclus un șir de metodologii de prezentare. Luând în considerație aspectele specifice procesului de instruire a adulților, au fost selectate următoarele metode și tehnici de instruire:

- scurte prezentări teoretice – mini-prelegeri;
- exerciții în grupuri mici cu prezentarea proiectelor elaborate;
- studii de caz;
- discuții;
- brainstorminguri.

Programul a fost implementat cu participarea experților naționali, fiind implicați în procesul de organizare conducătorii diferitelor departamente, ministere, reprezentanții autorităților publice locale, instituțiilor de învățământ superior și organizațiilor neguvernamentale, mijloacelor de informare în masă. Participanții la seminare au fost asigurați cu seturi de materiale informative și metodice, lor li s-a distribuit literatura de specialitate editată de Centru.

Evaluarea acestor seminare permite de a face următoarele concluzii:

- programul a fost bine gândit, iar subiectele propuse spre audiere – actuale și necesare;
- formele și metodele de lucru utilizate au fost selectate adecvat, corespunzător categoriilor de participanți și apreciate ca reușite de majoritatea participanților;
- organizarea unor astfel de activități este oportună, iar informația obținută este utilă pentru aplicare în activitate;
- s-au produs schimbări în abilitățile și atitudinea participanților la seminare, astfel obiectivele stabilite fiind realizate.

Pentru personalul sistemului penitenciar din zonele Centru și Nord, cursanții Centrului de Instruire a Personalului Goieni, cu o specificare mai amplă în

problema respectării drepturilor omului în penitenciare, au fost organizate **8 seminare** de instruire cu genericul „**Drepturile și libertățile fundamentale ale omului**”, la care au participat peste **240 de persoane**.

Scopul acestor seminare: acumularea cunoștințelor noi în domeniul drepturilor și libertăților omului, dezvoltarea abilităților și schimbarea atitudinii personalului penitenciarelor în raport cu drepturile și libertățile omului. Obiectivele de bază au constat în:

- familiarizarea participanților cu documentele și mecanismele internaționale, regionale și naționale de respectare și protejare a drepturilor omului, în special a persoanelor private de libertate;
- dezvoltarea abilităților și schimbarea atitudinii necesare unui colaborator al penitenciarului pentru asigurarea respectării drepturilor deținuților;
- competența, cunoștințele, atitudinile necesare unui colaborator din sistemul penitenciar.

Au fost puse în discuție așa teme ca:

- Metode de menținere a disciplinei în penitenciare;
- Regulile standard minime de tratare a deținuților;
- Dreptul de petiționare;
- Contactele condamnaților cu lumea exterioară;
- Rolul CpDOM în respectarea drepturilor deținuților,

În cadrul sesiunilor de instruire au fost examinate un șir de cazuri, au fost rezolvate exerciții de tipul „Dificultăți și profesionalism” și etica profesională a personalului penitenciarelor.

Cu același generic au fost organizate **4 seminare** de instruire pentru specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare, desfășurate la **Bălți, Chișinău, Ungheni, Cahul** la care au participat **97 de persoane**.

Programul de instruire a inclus prelegeri privind drepturile omului stipulate în documentele internaționale și naționale, mecanismele de protecție și respectare a lor și aplicarea metodelor interactive pentru însușirea materialului și formarea deprinderilor participanților de a organiza seminare similare în cadrul unităților militare.

În perioada respectivă au fost organizate **8 seminare** cu genericul „**Drepturile și libertățile fundamentale ale omului**” și pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiilor neguvernamentale din județele Bălți, Tighina, Edineț, Orhei, Cahul, Lăpușna, Ungheni și Soroca la care au participat **205 persoane**.

Seminarele respective au fost organizate în scopul instruirii formatorilor în domeniul drepturilor omului. Au participat diverse categorii de funcționari publici: aparatul Consiliului Județean și consilieri, Direcția administrație publică, specialiști în problemele de pregătire și perfecționare a cadrelor, problemele administrației publice, relațiile cu publicul, servicii descentralizate – persoane responsabile de instruirea funcționarilor publici, organizarea și desfășurarea întrunirilor, seminarelor, aparatul Prefecturii și serviciile desconcentrate, responsabile de procesul de instruire a funcționarilor publici, reprezentanții sectorului neguvernamental.

În cadrul seminarelor participanții au fost familiarizați cu diverse metode participative, interactive de instruire, fapt care va facilita activitatea lor ulterioară privind organizarea și desfășurarea educației interne în instituții.

Pentru funcționarii publici din județele republicii au mai fost organizate **10 seminare** cu genericul „**Autoritățile publice locale și drepturile omului**”, desfășurate la **Soroca, Orhei, Cahul, Ungheni, Edineț, Căușeni, Bălți, Chișinău, Taraclia, Comrat** cu participarea a **250 de persoane**.

La lucrările acestor seminare au participat primarii, secretarii primăriilor, alți funcționari ai primăriilor comunelor. Paralel cu prelegerile teoretice, agenda de lucru a cuprins și informații ce țin de domeniul funcționarului public ca apărător al drepturilor omului. Participanții au fost familiarizați cu noțiunile introductive în materia drepturilor omului, sistemul de protecție a drepturilor omului la nivel național și internațional, inclusiv și rolul CpDOM, al avocaților parlamentari în realizarea misiunii sale de apărător și promotor al drepturilor omului. În cadrul activităților practice au fost examinate drepturile omului prin prisma activității autorităților publice și a fost elaborat portretul model al unui funcționar public în rolul de apărător și asigurator al drepturilor omului.

Sperăm că aceste seminare organizate de CpDOM vor contribui la schimbarea atitudinii funcționarilor publici față de realizarea misiunilor și sarcinilor de bază ale serviciului public în respectarea și protejarea drepturilor constituționale ale cetățenilor.

În colaborare cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova au fost organizate 3 seminare de instruire privind drepturile omului pentru liderii de tineret din județele republicii în număr de **110 persoane** (Parlamentul Tinerilor), desfășurate la Chișinău în scopul informării și instruirii în domeniu, familiarizării cu formele și metodele de promovare a drepturilor omului în rândul tineretului, adolescenților, modalitățile accesibile și eficiente de educație;

Un seminar de instruire cu genericul „**Mecanisme de implementare a legislației internaționale și naționale privind drepturile copilului**” a avut loc la Chișinău pentru inspectorii responsabili de protecția drepturilor copilului, în număr de 40 de persoane. Participanții au fost familiarizați cu legislația internațională și națională privind protecția drepturilor copilului, cu Studiul comparativ al compatibilității legislației naționale și Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului. S-au discutat diverse aspecte privind: relațiile juridice dintre părinți și copii; depistarea și plasamentul copiilor; tutela și curatela; adopția; justiția pentru minori; prevenirea traficului de ființe umane. La seminar au participat ca formatori reprezentanți ai Curții Supreme de Justiție, Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului a Primăriei mun. Chișinău, judecătorei sectorului Botanica, Asociației Femeilor de Carieră Juridică și juriștii CpDOM.

În cadrul Programului de educație a comunității au fost organizate 3 seminare de instruire pentru colaboratorii nou angajați ai CpDOM și ai Filialelor sale privind promovarea și protejarea drepturilor omului, în cadrul cărora au fost propuse spre audiere și discuție un șir de teme, metode și forme de aplicare practică, printre care: organizarea și desfășurarea audierii cetățenilor; practica aplicării legislației în procesul investigării petițiilor; forme și metode noi de informare și instruire a populației privind drepturile omului; utilizarea eficientă a

computerilor; instrucțiuni de secretariat privind înregistrarea și evidența corespondenței parvenite la Centru; metode și forme durabile de administrare, finanțe.

De asemenea, în special pentru juriștii CpDOM, inclusiv ai Filialelor, s-au desfășurat 2 seminare – training, fiind asistate de consultanții internaționali Peter Hosking, consultant superior, și Brian Burdekin, consilier principal la Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului de la Geneva.

Activități tematice

La capitolul dat în perioada respectivă s-a lucrat la organizarea Conferinței științifico-practice cu genericul **„35 ani de la adoptarea Pactelor internaționale cu privire la drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale”**, desfășurată la Chișinău. S-au luat în dezbateri așa probleme ca: promovarea drepturilor omului și stabilitatea democratică în contextul Pactelor internaționale nominalizate; rolul CpDOM în realizarea practică a prevederilor Pactelor; protecția persoanei și garanțiile sale în statul de drept și democratic: mecanisme de protecție a persoanei, sisteme de garanții pentru o eficientă protecție a persoanei; dreptul la muncă și situația în Republica Moldova; respectarea drepturilor omului în localitățile afectate de separatism, alte probleme. În cadrul Conferinței au fost prezentate diverse comunicări de către reprezentanții structurilor statale, instituțiilor de învățământ superior, ai organizațiilor neguvernamentale, dinșii venind cu informații ample privind situația reală din republică la compartimentele luate în discuție.

La seminarul **„Dreptul la asistență și protecție socială a invalizilor”**, desfășurat la Chișinău, au fost puse în discuție subiectele: cadrul legislativ și responsabilitatea statului privind protecția invalizilor; integrarea cu handicap în societate; drepturile persoanelor cu handicap fizic și mental la îngrijire, educație și instruire specială; cauzele creșterii invalidității copiilor în Republica Moldova. La seminar au participat activ atât reprezentanții instituțiilor statale, cât și ai organizațiilor neguvernamentale preocupate de protecția drepturilor persoanelor social-vulnerabile și în special a invalizilor;

La lucrările „mesei rotunde” cu genericul **„Protecția și respectarea drepturilor copilului aflat în dificultate”**, desfășurată la Chișinău, au fost prezenți responsabili în domeniu ai instituțiilor statale și organizațiilor neguvernamentale preocupate de protecția drepturilor copilului. Activitatea respectivă s-a organizat în colaborare cu Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului a Primăriei mun. Chișinău, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Asociația Femeilor de Carieră Juridică. În cadrul discuțiilor s-a pus accentul pe următoarele subiecte: dreptul copilului de a beneficia de sănătate și servicii de asistență medicală; respectarea dreptului copilului la educație; respectarea drepturilor copiilor cu dezabilități; drepturile copiilor refugiați; prevenirea abuzului față de copii; studiul privind situația copiilor instituționalizați

Cu susținerea Consiliului European, la propunerea și în colaborare cu Institutul European al Ombudsmanului, CpDOM a organizat în luna iunie un seminar cu genericul **„Instituțiile ombudsmanului și relațiile lor cu mijloacele**

de informare în masă” cu participarea reprezentanților instituțiilor ombudsmanului din Moldova, Austria, Rusia, Italia, Suedia, Macedonia, Croația, Bosnia, Iugoslavia-Cosovo, Serbia, Albania, Belgia. Cei prezenți la seminar s-au familiarizat cu experiența Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova privind informarea și instruirea comunității prin intermediul mass-mediei, au luat în discuție probleme arzătoare ce țin de promovarea transparenței ca una din condițiile de bază ale dezvoltării unui stat de drept, de promovare și respectare a drepturilor și libertăților ființei umane.

**ACTIVITĂȚI
ÎN CADRUL PROGRAMULUI DE EDUCAȚIE A COMUNITĂȚII**

Perioada	Localitatea	Activitatea
14 martie	Goieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
15 martie	Goieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
21-22 martie	Bender	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
28-29 martie	Bălți	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
4 mai	Chișinău	Seminar de instruire pentru colaboratorii Filialelor CpDOM
15-16 mai	Bălți	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare
17-18 mai	Chișinău	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare
22-23 mai	Ungheni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare
24-25 mai	Cahul	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru specialiștii Ministerului Apărării și unităților militare
28-30 mai	Bălți	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județele Ungheni și Bălți
31 mai 1,2 iunie	Căușeni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județul Tighina
4-6 iunie	Edineț	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județ
7-9 iunie	Orhei	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și

		organizațiile neguvernamentale din județ
11-13 iunie	Cahul	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județ
14-16 iunie	Hîncești	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județul Lăpușna
18-20 iunie	Ungheni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județ
21-23 iunie	Soroca	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru reprezentanții administrației publice locale și organizațiile neguvernamentale din județ
26-27 iunie	Chișinău	Trei seminare de instruire privind drepturile omului pentru liderii de tineret din județele republicii
26 iunie	Chișinău	Seminar de instruire pentru colaboratorii filialelor CpDOM și colaboratorii nou angajați ai Centrului
2 iulie	Chișinău	Seminar –training pentru juriștii CpDOM
3 iulie	Chișinău	Seminar –training pentru juriștii CpDOM
5 iulie	Chișinău	Seminar de instruire pentru colaboratorii filialelor CpDOM și colaboratorii nou angajați ai Centrului
5-6 iulie	Ghoieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
8-9 august	Brănești	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
18-19 septembrie	Soroca	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
20-21 septembrie	Orhei	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
25-26 septembrie	Goieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
27-28 septembrie	Ungheni	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
1-2 octombrie	Edineț	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
3-4 octombrie	Tighina	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
9-10 octombrie	Bălți	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
11-12 octombrie	Chișinău	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
18-19 octombrie	Taraclia	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și drepturile omului”
23-24	Comrat	Seminar de instruire „Autoritățile publice locale și

octombrie		drepturile omului”
6 noiembrie	Goieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
7 noiembrie	Goieni	Seminar de instruire privind drepturile omului pentru personalul sistemului penitenciar
27-28 noiembrie	Chișinău	Seminar de instruire „Mecanisme de implementare a legislației internaționale și naționale privind Drepturile Copilului” pentru inspectorii pentru protecția drepturilor copilului

ACTIVITĂȚI TEMATICE

Perioada	Localitatea	Activitatea
3 mai	Chișinău	Conferința științifico-practică cu genericul „35 ani de la adoptarea Pactelor internaționale cu privire la drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale”
28 iunie	Chișinău	Seminar „Dreptul la asistență și protecție socială a invalizilor”
29 noiembrie	Chișinău	Masă rotundă „Protecția și respectarea drepturilor copilului aflat în dificultate”

ACTIVITĂȚI ÎN COLABORARE CU DIFERIȚI PARTENERI

Perioada	Localitatea	Activitatea
29 iunie	Chișinău	Seminar internațional în colaborare cu Institutul European al Ombudsmanului cu genericul „Instituțiile ombudsmanului și relațiile cu mijloacele de informare în masă
1 decembrie	Chișinău	Concurs republican al desenelor cu genericul „Desenăm Convenția ONU cu privire la drepturile copilului” în colaborare cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului și Organizația „Salvați Copiii Moldova”
1 decembrie	Chișinău	Concurs republican al eseurilor „Drepturile omului încep cu drepturile copilului” în colaborare cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului și Organizația „Salvați Copiii Moldova”
10 decembrie	Chișinău	Concurs republican cu genericul „Pentru cea mai bună reflectare în mass-media a problemelor drepturilor omului” în colaborare cu Centrul Independent de Jurnalism și Asociația Presei Independente

CONCLUZII

Problema respectării drepturilor omului a devenit în ultimele decenii una primordială, importanța căreia străpunge toate acțiunile întreprinse în cele mai diverse domenii: politic, economic, social, cultural, civil și de altă natură. Putem spune cu certitudine că garantarea asigurării drepturilor și libertăților individului este chezașia dezvoltării umane, chintesența existenței omului, stabilității și securității.

Procesul realizării acestor drepturi n-a fost niciodată unul armonios. Însă pe parcursul celor peste 50 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, omul însăși a conștientizat faptul că progresul, oricât de mult ar fi dorit, oricât de mult ar fi declarat, nu va avea sorți de izbândă în afara cadrului de drepturi și libertăți.

Deși drepturile omului sînt universale, deși toți oamenii se nasc liberi și au drepturi egale, încă nu toți se pot bucura de posibilitatea reclamării acestor drepturi și exercitării lor libere, fără constrîngeri, în deplină concordanță cu esența naturii umane. Dimpotrivă, problema drepturilor omului a fost și rămîne un domeniu de luptă și contestare, de ascensiuni și căderi, de gertfire și suferințe, în prim plan situîndu-se tendința de acces la putere, la resurse și la distribuirea acestora. De aici provin inegalitățile, afirmarea și susținerea unor grupuri sociale în dauna altora, dominațiile intereselor politice asupra altor interese etc.

Iată de ce, statul, societatea au misiunea de a-și orienta acțiunile în favoarea drepturilor cetățeanului, implicîndu-l direct și plenar în procesele de redistribuire a bunurilor în favoarea tuturor, evitînd maximal cu putință dezavantajarea, marginalizarea păturilor vulnerabile întru a exclude scoaterea acestora din sfera vieții sociale.

Domeniul privind apărarea drepturilor și libertăților ființei umane a ieșit demult din cadrul activității interne al statelor. Astăzi ele este firul care leagă interesul relațiilor, cooperării internaționale în toate sferile, catalizatorul dezvoltării și însușirii valorilor democratice. Tocmai din aceste considerente, într-un timp relativ scurt de la declararea independenței, Republica Moldova a aderat la cele mai importante instrumente juridice internaționale, racordînd pe parcurs legislația națională la aceste standarde universale.

O importanță deosebită are ratificarea Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, astfel deschizîndu-se calea spre consolidarea valorilor democratice și o mai bună garantare a drepturilor și libertăților cetățenilor noștri.

Deși cadrul juridic intern corespunde în mare măsură cerințelor actuale privind asigurarea drepturilor individului, totuși există o ruptură substanțială între intențiile declarate și implementarea lor reală.

În mare dezavantaj sînt mai ales drepturile economice și sociale. Potrivit art.47 din Constituție, statul are obligația de a lua măsuri eficiente pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent. Atare prevederi se conțin și în Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, în alte convenții la care Republica Moldova este parte. Însă economia țării continuă să se afle într-o criză acută, exprimată prin declinul producerii și productivității muncii

în toate ramurile economiei, prin decalajul pronunțat dintre cerere și ofertă, insuficiența cronică a investițiilor interne și externe, prin afectarea puternică a potențialului tehnic de producție.

Dezechilibrele financiare generează criza de solvabilitate, blocajul de plăți. Are loc extragerea continuă a resurselor financiare din agricultură prin neachitarea în termen a producției agricole livrate, fapt ce diminuează esențial posibilitățile de dezvoltare și modernizare a acestui sector.

Sînt defectuoși parametrii structurali ai economiei, ea continuînd să includă ramuri energofage, orientată preponderent spre exportul de materii prime și nu de produse finite.

Aceste realități sînt în discordanță cu prevederile constituționale și cele internaționale și care conduc la lezarea în masă și gravă a drepturilor economice și sociale ale cetățenilor.

Corupția, protecționismul, crimele economice în general, pe fundalul promovării cadrelor incompetente în diverse sfere de decizie, agravează și mai mult domeniul de respectare a drepturilor individului.

Contribuie la aceasta și lipsa de transparență, transparența selectivă, mușumalizarea realităților, manipularea opiniei publice în interes de grup.

A devenit alarmantă moda de aprobare a programelor de dezvoltare economică și socială fără suporturi financiare reale în lipsa utilizării și consolidării resurselor interne care ar putea asigura dezvoltarea durabilă a economiei naționale de ansamblu. Ca urmare, are loc discreditarea valorilor de drepturi ale omului, marginalizarea unei pătri substanțiale a societății, creșterea apatiei sociale, neîncrederii în ziua de mîne.

Pe fundalul lezării grave a drepturilor economice și sociale, cetățenii sînt mai puțin păsători de drepturile lor politice, civile și culturale. Asta nu înseamnă însă că ele nu sînt încălcate în Republica Moldova. Or, tocmai din cauza că este violată această categorie de drepturi, sînt încălcate indirect și drepturile economice și sociale.

Stoparea reformelor democratice, revizuirea și redicționarea legislației după interese întru consolidarea puterii, în lipsa sau insuficiența perfecționării, implementării și promovării cadrului legislativ racordat la standardele europene și internaționale, de asemenea pune în mare pericol garantarea respectării drepturilor cetățenilor.

Cine nu-și cunoaște drepturile, nici nu și le poate apăra. Această axiomă este foarte grăitoare în condițiile statului nostru. Marea majoritate a populației nu este instruită juridic, inclusiv funcționarii publici. Evident, cetățenii care-și cunosc drepturile fac și “necazuri” autorităților. De aici și nedorința de a impulsiona la nivel statal procesul de educație durabilă în domeniu. Este foarte redusă literatura de specialitate, actele juridice adoptate nu sînt popularizate, explicate, accesibile comunității.

Centrul pentru Drepturile Omului a fost creat ca o structură care să asigure respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor. Prin menirea sa, avocatul parlamentar intră de fiecare dată în conflict cu statul pentru apărarea acestor drepturi și libertăți în fiecare caz în parte. Anume întru îndeplinirea misiunii în cauză și tinde de la începutul activității instituția noastră. Fără îndoială,

nu tuturor le este pe plac un organ independent proactiv, care deranjează, indică, cere, insistă prin modalitățile atribuite de lege respectarea drepturilor și libertăților individului, dificultatea cea mai mare fiind confruntarea cu mentalitatea învechită.

Sîntem însă conștienți de aceasta, repetînd cuvintele Secretarului General al O.N.U. rostite în mesajul său cu ocazia celei de a 50-cea aniversări a Declarației Universale a Drepturilor Omului: “Știind forța răului omenesc, noi reafirmăm credința noastră în drepturile omului – acea credință care va sprijini omenirea în momentele grele și ne va ajuta să luptăm pentru drepturile omului acolo unde ele există”.

Alexei Potînga,
avocat parlamentar,
directorul Centrului pentru Drepturile Omului

18 ianuarie 2002